

SVIESA

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1939

Metai VI

MOTINA IR KODIKIS. (M. Seino piešinys).

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers
Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Editorial Board: Dr. J. J. Kashkevich, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Gilmanas, A. Bimba,
L. Prūsėlka; Managing Editor. Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York,
under the Act of March 3, 1979.

TURINYS:

Tiktai Pasikeitė Kovos Būdai. D. M. Solomskas	1
Jos Kilnūs Troškimai Išsipildė	4
Lietuvių Teatro Jubiliejus. St. Jasilonis	5
Užmirškite Mane ir Kitus. Eilėraštis. Julmis	7
Pavasariška. Eilėraštis. St. Jasilonis	8
Asmens Vaidmenis Istorijoje. Iš "Pravdos"	9
Užkariavimas Garsiosios Volgos. V. R.	11
Klausimas. Eilėraštis. Petras Žuklys	12
Jau Pavasaris Išaušo. Eilėraštis. J. Dobilas	12
Ar Randasi Gyvybė ant Marso? V. R.	13
Per Pirinėjus į Kovą už Laisvę. Ern. Lapinskas	15
Nesuradę Sau Dalios. Apsakymėlis. Rumboniškis	19
Ar Lengva Biednai Pagarsėti? E. Vilkaitė	21
Aš Tada Mąščiau. Eilėraštis. Danas Pumputis	22
Komunistų Santykiai su Tikinčiais. Earl Browder	23
Peržvalga Apsakos "Ūkanos." Dr. A. Petrika	29
Mirties Šešėlyje. Apsakymėlis. Valst. Sūnus	32

ŠVIESA³

(THE LIGHT)

POLITIKOS, MOKSLO, MENO IR LITERATOROS TRIMĖNESINIS ŽURNALAS

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.
Kaina metams \$1.00; Pavienis numeris 25c.

Redakcinė komisija: Dr. J. J. Kaškaitis, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Bimba, A. Gilmanas, L. Pruseika.
Atsakomybės redaktorius: A. Bimba

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1939

Metai VI

TIKTAI PASIKEITĖ KOVOS BŪDAI

Ispanijos Liaudies Aukos Bus Šimteriopai
Atmokėtos, Kai Neapykanta Vėl Virs Audra

D. M. SOLOMSKAS

DU METUS ir devynis mėnesius Ispanijos liaudis didvyriškai kovojo prieš barbarišką Vokietijos ir Italijos fašizmą.*) Veik tris metus ji sulaukė fašistų gaujas ir tuom gelbėjo kitas tautas nuo fašistų užpuolimo.

Iš pat pradžios Ispanijos liaudies valdžia ir žmonės atsidūrė sunkioje padėtyje. „Demokratinis“ pasaulis—Francija, Anglija, Jungtinės Valstijos ir jų įtakoje mažesnės valstybės, pasiskelbė, būk jos bus „neutrališkos“ ir „nesikiš“ į Ispanijos karą. Ši jų pozicija buvo naudinga tik fašistams, nes Ispanijos liaudžiai uždarė duris užsieny pirktis ginklų ir kitų reikmenų. Tuo tarpu Italijos ir Vokietijos fašistai kasdien gabeno Ispanijon kareivius ir karo pabūklus. Ir ne vien Italijos ir Vokietijos karo industrija dirbo prieš Ispanijos liaudį; ir taip vadinamų „neutrališkų“ šalių fabrikai gamino ginklus Ispanijos fašistams. Nuo to neatsiliko ir Jungtinės Valstijos. Buvo pranešta, kad tik per vieną mėnesį iš Wilmingtono prieplaukos keturi Vokietijos laivai išvežė 80,000 orlaivinių bombų dėl generolo Franco.

Ispanijoje veikė apie 150,000 Mussolinio armijos kareivių ir karo specialistų. Ten buvo apie 15,000 Vokietijos nazių kareivių ir įvairių karo žinovų. Generolo Franco armija buvo aprūpinta naujausiais karo įrankiais, šių dienų karo technika, kaip tai, lėktuvais, tankais, toli šaunančiomis kanuolėmis ir neišsemiama amunicijos gausybe. Labai dažnai prieš vieną liaudiečių lėktuvų fašistai turėdavo iki 10 lėktuvų. Kasdien šimtai Italijos ir Vokietijos moderniškiausių orlaivių bombardavo liaudiečių armiją apkasuose, degino miestus ir miestelius, žudė moteris, vaikus ir senelius. Guernica miestą sunaikino į vieną dieną. Priešo lėktuvai pavertė namus į griuvėsius ir palaidojo apie 6,000 moterų, vaikų ir senelių! Kovo 17 dieną, 1938 metais, Italijos fašistų orlaiviai vienu užpuolimu ant Barcelonos užmušė per 1,000 žmonių!

Ispanijos liaudis iš pat pradžios ant jos užpuolimo pagelbą gavo tik iš Sovietų Sąjungos ir Meksikos, bet vėliau ir iš ten pagelbai kelias buvo užkirstas. Tiesa, Ispanijos liaudis susilaukė didžiausios užuojautos ir paramos ir iš tarptautinio proletariato, darbo ir demokratiniai nusistačiusių žmonių. Į Ispaniją suvažiavo apie 35,000 drąsių kovotojų iš viso pasaulio kam-

*) Ispanijos fašistai, vadovaujant gen. Franco, prieš liaudies valdžią sukilo liepos 17, 1936, o karas baigėsi kovo 6, 1939, kai tapo nuversta Negrino vyriausybė.

py, kurie ir sudarė Tarptautinę Brigadą. Tos brigados kovos įrašė gražiausius puslapius į žmonijos istoriją kovoje prieš barbarišką fašizmą.

Lietuviai irgi neatsilikio, rinkosi Ispanijon iš Lietuvos, Jungtinių Valstijų, Kanados, Pietų Amerikos ir kitur, kad padėjus kovoje prieš Italijos ir Vokietijos fašistus. Iš lietuvių pirmas žuvo kanadietis drg. Alksnis. Iš Jungt. Valstijų kovoje padėjo galvas jauni ir drąsūs karžygiai: A. Mazurka, A. Baublys, A. Mičiulis ir B. Ražanskas! Visa eilė kitų kovotojų buvo sunkiai sužeisti.

Niekados darbininkų klasė neužmirš tuos karžygius, kurie paliko savo tėvus, draugus, brolius, darbus ir važiavo Ispanijon kovoti prieš fašizmą!

Amerikos lietuviai labai gausiai ir nuosirdžiai rėmė Ispanijos liaudį ir Tarptautinę Brigadą aukomis, drabužiais, maistu ir kitomis reikmenimis. Mes neturime tikrų skaitlinių, bet neapsiriksim pareikdami, kad mes sukėlėme apie \$30,000 aukomis tai kovai.

Fašistai būdami daug stipriau ginkluoti, aprūpinti lėktuvais, tankais ir sunkia artilerija, miestas po miesto užkariavo Biskajaus pakraštį, įveikė baskiečius ir asturiečius. Po to jie užpuolė ant centralinės Ispanijos ir atkirto ją nuo Katalonijos. Pagaliau fašistų armija užplovė visą Kataloniją ir liaudiečių armiją suvarė į Franciją.

Bet tai dar nebuvo visa Ispanija fašistų paverpta. 1939 metų, kovo pradžioje, Ispanijos liaudis dar turėjo centralinę Ispaniją (Kastiliją), kuri užima 54,500 kvadratinę amerikoniškų mylių plotą, du ir pusę kartus didesnę už dabartinę Lietuvą, ir apie 10,000,000 gyventojų. Liaudis dar turėjo iki 500,000 gerai organizuotos ir išlavintos armijos, priešakyje su Dr. Negrino valdžia ir buvo pasirengusi dar ilgai kovoti, nepasiduoti ir tuomi laikyti priekausčius Italijos ir Vokietijos fašistų karo jėgas Ispanijoje. Tiesa, po to, kada liaudiečiai neteko Katalonijos, tai jie patys vieni mažai beturėjo vilties karą laimėti, nes fašistai valdė 145,000 ketvirtainiškų my-

lių plotą, buvo visu kuo aprūpinti. Bet drąsi ir energinga kova ant gerai aprūpintų Madrido ir kitų frontų galėjo priversti fašistus daryti nusileidimų, o tuo kartu jau reikėsi tuli požymiai ir tarptautinėje situacijoje, kurie turėjo gelbėti Ispaniją.

Ispanijos liaudis sutiko karą baigti, bet ji reikalavo iš fašistų, kad: (1) išvartų iš Ispanijos Italijos ir Vokietijos armijas, (2) leistų Ispanijos žmonėms laisvai ir nevaržomai išsirinkti valdžią, ir (3) atsiskaitytų nuo bent kokio persekiojimo Ispanijos kovotojų, kurie per visą tą laiką gynė Ispanijos laisvę.

Bet tuo kartu Anglijos ir Francijos "demokratai" perėjo nuo "nesikišimo" politikos prie atviros intervencijos prieš Ispanijos liaudį. Jie pradėjo skelbti, kad "kuo greičiau Ispanijoje baigsis karas, tuo greičiau Europoje bus taika ir ramybė."

Anglijos ir Francijos valdonų pastangomis pasidavė fašistams gerai ginkluota ir neįveikiama liaudiečių sala Minorca. Po to jie pradėjo ruošti sukilimą Ispanijoje prieš Negrino valdžią. Tam tikslui jie panaudojo išdavikus trockistus, dešiniuosius socialistus ir tūlus generolus.

Kovo 5 diena buvo juodžiausia diena Anglijos ir Francijos "demokratijos" istorijoje. Tą dieną Anglijos ir Francijos kurstomi pulkininkas Sigismundo Casado ir socialistas Julian Besteiro nuvertė Negrino valdžią. Prie jų prisidėjo ir generolas Miaja. Kur Ispanijos didvyrišką liaudį negalėjo įveikti Italijos ir Vokietijos galingos armijos su naujausia šių dienų karo technika, ten iš vidaus Anglijos ir Francijos imperialistai įveikė su pagelba liaudies išdavikų. Nauji valdonai, kapitulantai, pradėjo areštuoti geriausius armijos vadus, politinius veikėjus ir komisarų, komunistus ir unių organizatorius.

Madride dalis armijos ir liaudis dar per kelias dienas vedė kovą prieš Casado ir Miaja išdavikišką tarybą. Cartagenoje sukilo Ispanijos liaudies laivynas ir išplaukė į jūras, kad išgelbėtų tūkstančius žmonių ir ištikimų jūreivių. Jis pasiekė Francijos kolonijoje prieplauką, kur buvo sulai-

kytas ir uždarytas. Bet kova jau buvo baigta. Už kelių dienų išdavikai Casado, Miaja ir Besteiro orlaiviais pabėgo iš Ispanijos. Greitai generolo Franco gaujos užėmė Madridą, Valenciją ir visą Kastilią.

Ant rytojaus, kaip tik fašistai nugalėjo liaudies armiją, prasidėjo masiniai areštai, teismai ir šaudymai. Bėgį vienų savaitės areštuota 150,000 Ispanijos geriausių sūnų ir dukterų! Fašistai paskyrė specialias komisijas, kurių pareiga bus "apvalyti" šalį nuo jiems neištikimų elementų. Tūkstančiai geriausių Ispanijos sūnų ir dukterų žuvo, o dar daugiau žus!

Drg. Manuilski labai teisingai apibūdino Ispanijos liaudies išdavikus, kada jis pareiškė: *"Muniche buvo padarytas suokaltis ne vien prieš Čechoslovakijos Respubliką ir kitas mažąsias tautas, bet ir prieš Ispaniją. Fašistų paėmimas Barcelonos ir Katalonijos, tai buvo Municho sutarties vaisius. Jį ruošė ne vien Berlyne, Romoj, bet Londone ir Paryžiu."*

Bet apsiriko Londono ir Paryžiaus "demokratai", kurie sakė, kad užbaigimas karo Ispanijoje suteiks Europai taiką. Dar nesustojo kanuolės baubę Ispanijoje, kaip Hitleris užpuolė ant Čechoslovakijos ir galutinai ją pavergė, tuo sulaužydamas Munchio padarytą susitarimą su Anglija ir Francija; paskui jis pagrobė Klaipėdos kraštą, o Mussolinis tuojaus pavergė Albaniją. Vietoj "taikos" prasidėjo spartus Italijos ir Vokietijos fašistų puolimas. Susidarė pavojus Balkanų Pussaliui, visai Centralinei Europai ir net Anglijos ir Francijos kolonijoms.

Pagaliaus patys Anglijos ir Francijos "demokratai" valdonai pamatė, kad kuo jie daugiau nusileidžia, tuo daugiau fašistai reikalauja ir ima.

Veik tris metus siautęs karas Ispanijoje, pasibaigė. Tai nebuvo naminis karas, bet Ispanijos liaudies karas prieš Italijos ir Vokietijos fašistus užpuolikus. Generolas Franco yra Hitlerio ir Mussolinio įrankis.

Jis jau padarė su Hitleriu ir Mussoliniu sutartį, pagal kurią Ispaniją paverčia į fašistų agresorių koloniją.

Karas Ispanijoje atsiėjo virš 1,000,000 žmonių gyvasčių. Karo lauke žuvo apie 700,000 žmonių. Fašistai karo metu sušaudė apie 30,000 nužūrimų žmonių. Fašistų orlaiviai išžudė apie 100,000 civilių žmonių! Šalies turtas sunaikintas, miestai sugriauti, vargas ir badas viešpatauja!

Bet lai nemano Vokietijos ir Italijos fašistai, kad jiems pavyks palaikyti vergijoj Ispanijos liaudį! To niekada nebus! Labai teisingai drg. Manuilskis sako:

"Pasaulinei reakcijai nepavyks išplėsti iš Ispanijos liaudies atmintį apie veik trijų metų jos didvyrišką kovą su ginklu rankose prieš užsienio intervenciją. Ta liaudis jau matė šviesias dienas. Ji laikė savo rankose ginklą ir laisvę. Ji sėjo javus ant buvusių ponų žemių, ji pati organizavo pramonės gamybą fabrikuose ir dirbtuvėse, ji laisvai gyveno. Tokia liaudis niekada nepasiduos pavergimui! Jos aukos šimteriopai bus atmokėtos. Liaudies mintyje nuolatos augs praeikšmas ir neapykanta ne vien prieš Vokietijos ir Italijos fašistus, bet ir prieš Anglijos ir Francijos fašistų pagalbininkus, prieš visus išnaudotojus, ir sukels audrą neapykantos, kuri virs revoliucine nesulaikoma Ispanijos liaudies kova."

Niekas negalės sulaukyti Ispanijos liaudies kovų,—nei Vokietijos ir Italijos armijos, nei Francijos išdavystės, nei Anglijos teikiamas generolui Franco auksas, nei išdavikai Casado ir Besteiro! Ispanijos liaudies kovos nesibaigia, kaip nesibaigia ir darbo žmonių gyvenimas. Tik pasikeitė kovos būdai.

Veik tris metus Ispanijos liaudies priešakį stovėjo Ispanijos Komunistų Partija. Ji atidavė visas savo jėgas kovai už liaudies ir Ispanijos laisvę. Ji mokėjo sujungti liaudį taip didvyriškai kovai, ir mokės ją vesti toliau prie galutinio pasiluosavimo.

JOS KILNŪS TROŠKIMAI IŠSIPILDĒ

VASARIO 27 d. 1939 m. užgeso garsi ir darbo žmonėms labai brangi gyvybė. Tą dieną žiauri mirtis amžinai iš gyvųjų tarpo išskyrė Nadeždą Konstantinovną Krupskają (Leninienę). Jos mirtyje Sovietų Sąjungos Komunistų Partija, Sovietų Sąjungos liaudis ir viso pasaulio pažangioji žmonija aplaikė labai didelį nuostolį.

Draugė Nadežda Krupskaja visą savo skaistų gyvenimą paaukojo darbininkų klasės pasiluiuosavimo kovai. Ranka rankon ji darbavosi su Leninu nuo pačių pirmų sąmoningų Rusijos liaudies kovos žygių iki garbingajai 1917 metų Spalių Revoliucijai ir paskui iki pat Lenino mirties. Leninui mirus ji nė valandėlei nenuleido kovos ir karščiausiu atsidavimu darbavosi socialistinėje kūryboj, pakol žiaurioji mirtis nenutraukė gyvybės siūlo.

Krupskaja gimė St. Petersburgė (dabartiniam Leningrade) 1869 metų vasario 26 dieną. Ji buvo duklė tėvų, kurie jau tada buvo susirišę su radikališko judėjimo rateliais. Sulaukus keturiolikos metų, Nadežda pradėjo pelnyti sau duoną mokytojavimu. Neužilgo ji susisiekė su marksistiniu judėjimu ir tenai 1893 metais susipažino su Leninu, kuris pirmu sykiu pribuvo į St. Petersburgą. Vėliau Nadežda tapo jo gyvenimo sankeleiviu ir neišskiriamu kovos draugu.

Nors savo profesija draugė Krupskaja buvo mokytoja, bet tas jai nekludė palaikyti artimus ryšius su darbininkų judėjimu. Priešingai, ji savo profesiją išnaudojo

susisiekimui su darbininkais ir jų organizavimui. Ir štai už organizavimą audėjų streiko 1896 metais caro policija Nadeždą suareštavo ir po 7-nių mėnesių įkalinimo, ištrėmė trims metams į Ufos distriktą. Tuo pat laiku policija suareštavo ir Leniną ir ištrėmė į tolimo Sibiro kaimą Šušnenskaja. Pasiremiant tuo, kad ji buvo Lenino sužadėtinė, Nadeždai pavyko gauti leidimą persikelti pas Leniną. Tai buvo 1898 metais. Nuo tada jų gyvenimo keliai niekados nebeatsiskyrė.

Nadežda Konstantinovna Krupskaja

Pasibaigus ištremimui, Nadežda ir Leninas išvažiavo Vakarų Europon, idant iš ten vairuoti Rusijos darbininkų revoliucinį judėjimą. Tarpe 1901 ir 1903 metų draugė Krupskaja buvo nepavarduojamas organizacinis bolševikų judėjimo sąnarys. Ji buvo garsiosios "Iskros" sekretorė. "Iskra" buvo leidžiama užsienyje ir slaptai gabenama Rusijon. Kiek vėliau ji buvo paskirta Rusų Socialdemokratų Darbo Partijos Bolševikų Frakcijos sekretore. Ant jos pečių gulė tasai svarbiausias organizacinis darbas susisiekti ir palaikyti slaptus ryšius su bolševikų veikla Rusijoje.

Kai 1905 metais prašvito padangė ir visoje Rusijoje išsiliojo revoliucinės bangos, kartu su Leninu Krupskaja sugrįžo Rusijon. O kai revoliucija tapo nuslopinta, 1907 metais jiedu vėl išvyko užsienin. Per tris metus, tarpe 1905 ir 1908, Nadežda buvo Bolševikų Partijos Centralinio Komiteto sekretorė ir nepašalinoma Lenino san-

darbininkė. 1916 metais ji parašė knygą "Liaudiškoji Apšvieta ir Demokratija." Šioje knygoje ji plačiai išdėstė marksistines pažiūras į viešąją apšvietą. O 1917 metų balandžio mėnesį Krupskaja, kartu su Leninu, sugrįžo Rusijon ir aktyviai dalyvavo priruošime Spalių Revoliucijos. Paskutiniaisiais laikais kelius metus ji buvo švietimo komisariate ir aktyviai dalyvavo jo darbe.

Nadežda Krupskaja buvo viena iš iniciatorių ir organizatorių tarptautinio moterų judėjimo. 1915 metais ji buvo delegatė Tarptautinėje Moterų Konferencijoje ir kartu su visa rusų delegacija buvo konferencijos mažumoje, kuri vedė kovą už rezoliuciją prieš karą. Moterų judėjimas namie ir užsienyje visados buvo jai labai arti prie širdies. Moterų švietimas ir kultūrinimas, traukimas jų į visoki socialinį gyvenimą, kova prieš visokius prietarus, amžiais supintus prieš moterį, buvo nepertraukiančiuoju Krupskajos rūpesniu. Ji buvo giliai įsitikinusi, kad be moterų aktyvaus dalyvavimo negalimas nei buržuazijos viešpatavimo nuvertimas, nei naujos socialistinės santvarkos sukūrimas.

Būti motina Krupskaja laimės neturėjo, tačiau vaikų švietimas ir auklėjimas buvo jos širdžiai labai artima problema. Ji buvo pirmininkė Sovietų Sąjungos Aukštosios Apšvietos Tarybos Pedagoginės Sekcijos. Jos darbai ir atsižymėjimai apšvietos ir kultūros dirvoje yra labai aukštai vertinami. Ta tema ji daug rašė, davė šimtus prelekcijų, atsidavusiai rūpinosi organizaciniu pravedimu Komunistų Partijos ir Sovietų Valdžios kultūrinės programos. Ji parašė berods dviejuose tomuose nepaprastos istorinės ir politinės svarbos knygą "Atsiminimai apie Leniną." Apart kitų didelių gabumų, Nadežda Krupskaja buvo dar didelio talento rašytoja. Jos nuoširdumas, jos nepalaužiamas komunizmui atsidavimas, jos meilė visiems pavergtiesiems, ir jos neužgesinamas troškimas matyti liaudį pasiliuosavusią iš išlaikinės ir vidujinės vergijos davė jos raštams šiltą žmoniškumą.

Nadežda Krupskaja amžinai uždarė savo gyvenimo knygą jau pamačius naujo gyvenimo progiedrilius. Jos pastangos nebuvo veltui. Jos troškimai išsipildė: vieno šeštadalis pasaulio liaudis jau laisva ir laiminga!

LIETUVIŲ TEATRO JUBILIEJUS

Sunkūs Pirmieji Amerikos Lietuvių Teatro žygiai
Turėtų Visus Akstinti Didesniems Pasimojimams

ST. JASILIONIS

ŠIEMET sueis 50 metų, kaip Amerikos lietuviai pradėjo teatro vaidybą. Daviniai apie pirmąjį vaidinimą, įvykusį gruodžio 31, 1889 metais, Plymouth, Pa., yra vienas ir kitur įrekoruoti. Yra dar ir žmonių, kurie pirmąjį vaidmenį žiūrėjo. Vienas iš tų, tai d. J. Ramanauskas, kuris savo prisiminimą jau rašė "Laisvėje." Jis betgi vaidinto veikalo vardą padavė ne tikrą, sakydamas, jog buvęs "Ant Prūsų Rubežiaus," kuomet tikrovėje veikalo vardas buvo "Be Sumnenės, arba kaip ant svieto ejnas," 3 veiksmų, 4 atidengimuose komedija, parašyta Antano Turskio, "Vien. Lietuvninkų" redaktoriaus.

Lošime dalyvavo (remiantis padavimais "Veidrodyje") be paties autoriaus: Marijona

Paukštienė, Magdė Doviliutė, Jonas Lizdas, Kazys Mackevičia, Juozas Karaska, Paulius Sakalauskas, Mikas Alyta, Simas Paukštis, Antanas Marcinkevičia, Adomas Vaznelis, Adomas Andzgauskas, J. Stankevičia ir J. J. Paukštis.

Veikalo turinys imtas iš Lietuvos gyvenimo, liečias išeivybę Amerikon. Besąžinis žydas Ickus prikalbina ūkininką-girtuoklį Jokubą važiuoti Amerikon, pažadėdamas jam garbę, turtais ir augšta vietą. Su Jokubo pagelba Ickus prikalbina ir daugiau žmonių kelionėn ir nori nupirkti ūkininkų žemes. Tačiau pastariems pasirodo, kad tai yra Ickaus kilpos ir jie laiku susipranta. Tik Jokubas, paėmęs šimtą, išduoda Ickui 500 rublių vekselį. Vaiz-

duojamas ir rubežiaus perėjimas, o paskui — Jokubo gyvenimas Amerikoje. Jokubas buvęs girtuokliu ir čia pasilikta tokiu pat,—apiplėšęs, vien salfūne sėdi. Atradęs Jokubą kaimynas Krysius, kalbina jį pasitaisyti, mesti gėrus, ir už tai žada parvežti Lietuvon. Tuo tarpu Ickus, negaudamas jį sutartą laiką pinigų, ruošiasi parduoti Jokubo moters turtą. Sugrįžta Jokubas. Jo ūkyje tarnaujantis bernas Jurgis, pastebėjęs Jokubę permainingą, atiduoda savo pinigų išpirkimui ūkio. Žydas atgavęs skolą — pasikaria. Esama ir ketveto "giesmių."

"Saulės" leidėjas D. T. Bačkauskas nesutiko su vienybičiais. Kad vienybičiai suruošė vaidinimą, tai norėjo ir jis to paties. Jo ruoštas vakaras įvykęs vasario mėn. 1890 m. "Vien. Liet." korespondentas atsiliepęs apie Bačkausko vakarą, jog tai buvęs "išniekinimas lietuvių."

Buvo ir pirmesnis bandymas vaidinti. Tai dr. Šliupo vadovybėje. Jis išvertęs Moselio (kitur sakoma Gutzkow'o) tragediją "Patkulis", išsidalinę roles, bet negalėję persiimti rolėmis (kitur sakoma "aktoriai nesuprato to sunkaus vertimo kalbos"). Ir dėlto tas vaidinimas neįvykęs. Tas bandymas buvo New Yorke, 1885 metais.

Kun. A. Milukas atžymi, jog Mahanoy City, Pa., susibūrusi Lietuvių Teatro Draugija sulošė vasario 22 d., 1890 m., teatrą ir greit pakriko. Chicagoje Teatrališka Draugija sulošė "Kova po Grunvaldu" liepos 4 (kitur sakoma birž. 4), 1892 m. Toji Draugija žadėjusi važinėti po lietuvių naujokynus, bet iš tų pažadų niekas neišėjo. Pittsburghe, Pa., Lietuvių Teatrališka kuopa sulošusi 3 teatrus ir pakrikusi 1895 metais.

1894 m. rugsėjo 25 d. laike SLA Seimo buvo sulošta komedija "Jurgis Sumaskolintas", kurią perdirbo iš rusinų kalbos Pijus Peseckas, pritaikęs prie jos lietuviškas dainas. Peseckas buvo gabus lošėjas, dalyvavęs lenkų teatre New Yorke, priklausęs į dainininkų draugijas. Lošime jis režiiseriavęs ir lošęs.

Baltimorėje pirmus takus teatrui skynęs Vincas Karalius.

Prie pirmesniųjų scenos veikalų yra skiriamas ir dr. Stupnickio veikalas "Kražių Skerdynė." Jis buvęs vaidintas 1895 Shenandoah ir Plymouth, Pa., rūpestimi vargonininko Jono Žemaičio.

Jono Griniaus vadovaujama trupa, suvaidinusi "Kova po Grunvaldu" 1892 m. Chicagoje, sakoma, apvažinėjusi kuo ne visas lietuvių kolonijas.

Pirmieji Amerikos lietuvių teatro žingsniai, aišku, buvo žengti ne lengvai. Apie Chicagoje suvaidintą "Kova po Grunvaldu" "Apšvieta" rašė: "Vieni šiaip šnekėjo, kiti kitaip; vieni gyrė, kiti peikė, o buvo ir tokių, kurie keikė, kaip va: kunigpalaiškis J. Kolesinskas, kurs iš Pittstono išvytas dėl visokių biaurybų, gavo prieglaudą tarp lietuvių Chicagoje, iš abonos draudė žmones nuo ėjimo ant perstatymo, o jei neklausys, tegul 'perkūnas ant vietos trenkia'."

Pirmasis vaidinimas Plymouth, Pa., buvo parapijos naudai. O kunigavo tenai tada Aleksandras Burba; jis ir laikraštį "Vien. Liet." buvo paėmęs savo globon.

1909 metais, sakoma, minėta kai kur pirmojo teatro 20 metų sukaktis. Veikalas "Be Sumnenės" buvęs tokiame minėjime suvaidintas Brooklyne. Bet kas tada tąjį minėjimą buvo suruošę,—trūksta žinių.

Regis, 1909 ir 1910 metais buvo laikraščiuose kalbų apie įkūrimą teatrališkų ratelių sąryšio, bet, matomai, tas planas tada neprigijo. Kiek vėliau Vitkausko trupa ruošėsi keliauti per lietuvių kolonijas, bet ir toji netoli nukeliavo. Sunkumų buvo ir tebėra.

Minėdami 50 metų jubiliejų, dar ir šiandien jaučiame sunkumus, nors šiandien turime centralizuotą ir pusėtinai tvirtą Meno Sąjungą, kuri kolonijoms padeda bent su scenos veikalais ir naudingais patarimais. Didžiųjų kolonijų—Brooklyno, Chicagos ir kt.—lietuviai turi veiklas grupes teatro darbams dirbti. Bet mažesnėse kolonijose jaučiamas didesnis apsnūdymas, negu pirmiau.

Minint 50 metų sukaktį, reikėtų plačiau analizuoti visą lietuvių gyvenimo aplinkumą. Reikėtų, peržvelgiant praeitį ir naudojamąs pergyvento laikotarpio pamokomis, tiesti gaires platesnei teatro veiklai. Jei dar būtų galima surasti pirmąjį Amerikos lietuvių vaidintą veikalą, būtų gerai pakartoti jį bent tuo tikslu, kad pamačius, kiek mūsų vėlesnių veikalų turinys yra skirtingas, kiek mes esame pažengę bent to srityje.

Reikėtų iš naujo pažvelgti ir pajieškoti sąlygų, kad sudarius keliaujančią teatro trupą, jei ne nuolatine, tai bent trumpam sezonui. Tokia trupa, jei būtų surastos sąlygos jos pasilaikymui, galėtų apkeliauti didelę eilę lietuvių kolonijų ir parodyti lietuviams, jog ir jų tautoje yra žymių talentų, yra gerų veikalų ir yra aukštas toje srityje prasieikimas.

UŽMIRŠKITE MANE IR KITUS

JULMIS

(Iš poemos "Laiškai Dviem Tėviškėm")

Nežinau, ar tą metų ramunės žydėjo,
Nors turėjo žydėti laukuos,
Pasakyk tu pati, ar žydėjo,
Ar pavasaris buvo tą metų?

Mes skaičiavom—dabar po gegužės
pirmosios,

O pasaulio tematėme sklypą:
Per langą, per tinklą vielinį
Kietą sieną raudoną, plytinę.

Kvadratais išklostytą dangų virš forto
Ir beržo viršūnę už sienos,
Kvadratais, lyg divoną, austą.
Ir keturias sienas viduj.

Pavasaris?—dygtelėjo širdyj,
Gal diegė krūtinėj ramunės,
Gal tavo daina prie Niuraičių,
Kur apie ramunę plente dainavai.

Atsiminiau, Ane, už tinklo tave,
Kai naktį plente dainavai
Apie ramunę, vosilką ir rožę,
Apie drąsą ir kovą kalbėjai.

Taip, ramunės ir rožės žydėjo tada
Ir muskuluos buvo kažkas,
Nes skruostuos liepsnojo jaunatvė,
O širdyje—žygiai, audra.

Susitikome dieną prieš audrą,
Susitikom ir tapom draugais:
Tau—mylimas buvo išplėštas,
Man—draugas ir mylimas brolis.

Publika klykė ir verkė vaikiai
Aplink uraganui užaujant tamsoj—
Man muskulą spaudei ranka:
—Ar Kostas kalėjime jaučia šią audrą?

Ir dainą nutraukus tarei:
—Gaila, ne vyras esu, mergužėlė,
Su jum, sakalai, aš būti galėčiau . . .
Duokš ginklą—būsiu—aš amazonė!

Nežinau, kiek pavasarių ėjo laukais,
Kiek litekso kieme pienių žydėjo,

Tik žinau, kiek kovotojų krito,
Kiek slydo ant kelio, kiek kėlė tvirtų.

Tuneliuos, rūsiuos skambinės pančiais
Pavasarij akis akin sutikau;
Pavasaris šaipės manim:
Ko veidas tavasis išbales?

Sutikau ir Julij—draugą jaunatvės,
Susėdom pavėsy obels.
Mūs šalį fašizmui sukausčius,
Mudu stojom rykiuotėn prieš jį.

Dabar tarė draugužis pavėsy:
—Be jėgų tu: tavo veidas išbales,
Tu veltui jėgas pražudei:
Matai—obelų žiedai balti . . .

Pakilęs nespaudžiau jam rankos:
Juliau—štai rožės raudonos, spigliuotos
Šią minutą užmirštu tave!
Užmiršk ir mane ir kitus!

Kartą šiaurėje Stasį išvydau;
Mokytoją, kelvedį, draugą.
Kadaise knygas jo pervartęs
Rugiuose iš Mauzerio šaudyti mokiaus.

O vakarais paliepiuose prie kelio
Planavom: kokios jėgos laukuos,
Kokios jėgos mieste, tarp granito,
Kaip žengs Lietuvoj Socializmas.

Dabar sako Stasys į mane:
—Gyvenimas, broli, oportunistas visai,
Aš gyvenimo einu keliu . . .
Lietuviška masė sustingus . . .

Ką jam atsakyt—kelvedžiui, draugui?
Pakėliau kepurę ir minioj žmonių
Toj jūroj žmonių, kur nėra rudens,
Kur nėra nei gruodžio, vasario—dingau.

Toj jūroj žmonių, kur nėra rudens,
Kur gegužis sparnuotas plevėna,
Ir kekės raudonos pražysta kasdien
Iki kaklo panėręs—dingau.

Bet kartą sudiegė širdy.
Ir, Ane, skridau į tave,
Skubėjau sugilusią širdį
Paguosti tarp draugų senų.

Tavo kambarį tuščių radau,
Kas žingsnis—visur rezignacija—
Eilėraščių pluoštas dar stalčiuoj,
Kur prieš daugelį metų rašei!

O dabar tu ant kampo uždėjus,
Lyg pati iš savęs pasijuokti,
Rezignacijos antspaudą juodą:
"Pluoštas kvailos jaunystės."

Apsigrįžęs pabėgau į kiemą,
Bėgau nuo nuovargio dulkių,
Nuo tylos ir kapinių spalvų.
Ir gatvėj tave sutikau.

Radau tave ploną ir grakščią,
Nė ženklų iš kaimo skruostuos,
Nė—muskuluos, žingsny, balse—
Tik daina viena, ir ramunė.

Muduėjome vėl, dabar viduriu miesto,
Tu kalbėjai kažką, aš tylėjau greta,
Dairiausi į sodą, teatro afišas,
Nė žodžio visur nesupratęs—verkiau.

Ir vėl dainavai man ramunę,
Skundeis, kad Kostas kitą pamilęs,
Kad gyvenimas tau jau vistiek—
Apie drąsą ir žygį—nė žodžio!

Tu miesto sode dainavai
Man ramunę ar kitą kažką.
Apie ką gi širdyje mastei?
Apie jaukų lizdelį kalbėjai . . .

Kai dingote šiaurėj, pietuose
Šiandieną aš jūroj žmonių
Minu paskutinį gal kartą,
Kad buvote jūs kada nors!

Šiandien kai tėviškės abi iš karto
Į smūgių tūkstantį—smūgiu atsakė vienu,
Tarp tėviškių dviejų bėgioju,
Dantis sukandęs jus miniu.

Šiandien, kai jau krūtinėj gelia,
Tai pėdsakai naktų laukuos be miego,
Gal džiova ar kitas galas—
Dantis sukandęs vis einu.

Verkiu aš paskutinį kart,
Ne smūgių dėl, ne iš vienvatės,
Aš jus minėdamas verkiu,
Verkiu jaunatvės sakalų.

Šiandien jau paskutinį kart
Verkiu, prakeikiu, užmirštu.
Štai žengia tėviškės abi—
Su jomis bėgu būt kartu!

Jums nematyt to grožio didžio,
Kai eilėmis kaimai žygiuoja;
Kai fabrikai varinėm švilpom
Eiles mieste rykiuoja mūšiu.

Šiandien visiems rašau:
Jums nematyt—ir nesuprast!
Šią minutą užmirštu aš jus,
Užmirškit mane ir kitus!

Kaunas VI-VII, 1936 m.

Pavasariška

1.

Erdvyno plačiausiais keliais
Atslinko griautinis, žaibai:
Ei, žeme, tu praustis turi,
Jau laikas tau, laikas labai!

Apniūkės tau veidas, tamsus,
Miegojai tu miegu giliu,—
Dabar gi skubotai pavirsk
Gyvybės margu darželiu!

2.

Paklausė nū žemė sena:
Nusiprausė veidą švariai:—
Griautini, tu draugas brangus,
Smagumo tiek daug padarei!

Sugriaudei—ir aš atbudau.
Miegojau gal ir perligai,
Dabar aš—it pliuskė merga—
Skubėdama puošiuos margai.

3.

Ir matom gėlių įvairių
Stiebeliai linksmučiais veidais,
Pavasariui šaukia "valio!"
Ir ima šaipytis žiedais.

Ir žemės žalsvoji suknia
Marguoja varsom įvairiom,
O saulė, gaivumo pilna,
Bučiuoja ją lūpom kaitriom!

St. Jasilionis.

Asmens Vaidmenis Istorijoje

MARKSAS ir Engelsas, sukūrę istorinį materializmą, išvijo idealizmą iš jo paskutinės prieglaudos—iš istorijos srities. Attradimas materialistinio istorijos supratimo, buvo tai pasisukimo punktu linkui išaiškinimo painiausios srities žmogaus žinojimo, t. y., mokslo apie visuomenę ir jos vystymosi dėsnius. Mokslas apie visuomeninį gyvenimą, tapo taip tikras, kaip ir gamtos mokslai, kaip, pavyzdžiui, biologija.

Istorinis materializmas iš daugybės vingiųvingiais susirezguisio visuomeninio gyvenimo išskiria pamatinį, sprendžiamąjį apsiereikimą. Jis moko, jog sprendžiamoji jėga visuomenės vystymosi, parodanti tikrą veidą visuomeninės tvarkos, yra „*būdas suradimui gyvenimo priemonių, reikalingų žmogaus pasilaikymui, būdas gamtinumui materialių gėrybių*—maisto, drabužių, apsiavimo, buto, kuro, gamybos įrankių ir t.t., reikalingų tam, kad visuomenė galėtų gyventi ir vystytis.“ (Sov. Sąj. Komunistų (Bolševikų) Partijos Istorija.)

Toks visuomenės gyvenimo supratimas yra priešingas visokiems idealistiniams prasimanyms. Visų pirma, jisai atmeta idealistinį mokymą apie visišką priklausymą istorinio proceso nuo atskirų asmenų—karalių, karininkų, ministrų ir kt. Panašių „didelių žmonių“ darbuotė idealistams buvo pamatu, vedančiu linkui supratimo kiekvieno istorijos vystymosi žingsnio. Tikrasis istorijos tvėrėjas—žmonės—buvo ignoruojami, apie juos prisimindavo tik tai, kad labiau atžymėtą ar kitą asmenybę.

Iš marksistinio taškaragio žiūrint, istorija visuomenės vystymosi yra istorija gamintojų materialių gėrybių, istorija tų, kas tvėria visuomenėje brangenybes, kas yra pamatine jėga gamybinio proceso. Ir dėlto tik tai, kur istorinis vystymasis išaiškinamas ne karalių ir karininkų veikimais, o veikimu dirbančiųjų masių, t. y., gamintojų materialių gėrybių,—tik tai ten gali būti tikrasis mokslas, parodantis visą istorijos eigą, kaip dėsningą vystymosi procesą.

Visuomenės Vystymosi Įstatymai

Sekant materialistinį istorijos supratimą, visuomenė vystosi griežtai dėsningai, jį turi savo vystymosi logiką. Panašiai tam, kaip sąryšis ir savitarpinis sąlygotumas gamtos apsiereikimų sudaro dėsningumą gamtos vystymosi, taip ly-

giai sąryšis ir savitarpinis sąlygotumas visuomeninių apsiereikimų ženkliną ne susikuoipimą pripuolamybių, o dėsningumą visuomenės vystymosi.

Marksistiniai-leninistinis mokymas apie visuomenės vystymosi dėsnius principaliai prieštarauja dviem kraštutinybėm: subjektyvizmui, sekant kurį istorija tvėriama atsižymėjusiais asmenimis, ir fatalizmui, atmetančiam asmens rolę istorijoje. Kaip subjektyvizmas, taip ir fatalizmas, atsižvelgiant į revoliucinį darbininkų klasės judėjimą, veda prie ignoravimo masinės politinės kovos.

Tikrasis, mokslinis istorijos vystymosi dėsnių supratimas neveda ir negali vesti linkui atmetimo pasižymėjusių žmonių rolės visuomenės vystymosi eigoj. Pripažinimas žymių žmonių aktyvės rolės neprieštarauja ir neatmeta mokymo apie dėsningumą visuomenės vystymosi. Svarbumas ir mokslinis tikrumas materialistinio istorijos supratimo tik tai tame ir veriasi, kad čia pirmiausia yra parodoma dialektinis vieningumas objektyvio būtinumo visuomenės vystymosi, kartu su praktišku veikimu klasių, partijų ir vadų.

„Marksizmas—rašė Leninas—skiriasi nuo visų kitų socialistinių teorijų savo nepaprastu sujungimu pilno mokslinio blaivumo, analizuojant objektyvų dalykų stovį ir objektyvę evoliucijos eigą, su griežčiausiu pripažinimu revoliucinės energijos reikšmės, revoliucinės tvėrybos, revoliucinės masių iniciatyvos,—o taipgi, žinoma, atskirų asmenų, grupių, organizacijų, partijų, mokančių apčiuopti ir realizuoti ryšius su tomis ar kitomis klasėmis.“

Mokslas juo ryškiau persto ir aiškina asmens reikšmę ir rolę istorijoje, juo giliau jis įgilina į istorijos dėsnius ir į jų objektyvinį charakterį. Dėlto marksizmas ir gali moksliniai išaiškinti žymiųjų žmonių rolę istorijoje, nes jis giliai pažįsta objektyvius visuomenės vystymosi dėsnius, atskleidžia jų vidinę sudėtį.

Visokios rūšies šmeižikams ir klustuotojams, aiškinantiems marksizmą toj prasmėj, būk tai istorinio būtinumo idėja neišvengiamai panaikina ir išbraukia gyvą asmenį ir jo rolę istorijoje, Leninas visuomet atsakydavo: „... istorinio būtinumo ideja visai nepanaikina asmens rolės istorijoje: ištikrųjų gi, visa istorija susidėsto svarbiausia iš asmenų veiklos.“

Marksizmas-leninizmas neatmeta asmens rolės

istorijoje, neišbraukia ir nepažemina jo reikšmės. Priešingai, tiksliai marksizmas-leninizmas, atradę dėsnius visuomeninio vystymosi, užtikrina galiybę sąmoningo darbininkų klasės ir jos vadų veikimo. Žiūrint iš istorinio materializmo taškaragio, asmuo prie tam tikrų aplinkybių gali būti galinga visuomenės jėga. Žmonės patys tvėria savo istoriją. Bet kaip tvėria, kuom nusakoma žmonių veikimas, kokios objektyvės sąlygos gamybos materialio gyvenimo, tvėriančios bazę istorinės žmonių veiklos,—štai klausimai, kurių neišrišus negalima eiti pirmyn visuomenės moksle. Bet dėlto išrišus tuos klausimus, atsidaro kelias linkui mokslinio studijavimo istorijos, kaip vienetinio dėsningo proceso. Tą kelią mokslui pirmiausia parodė Marksas ir Engelsas.

Asmens Didybės Pamatai

Marksizmas mokina, jog materialių gamybių jėgų besivystyme randasi istorinis įpėdinumas. Kiekviena nauja žmonių gentkartė susiduria su esančiomis sąlygomis, įsijaučia jas kaip pamatą tolimesnei savo darbuotei. Ir štai, jeigu didis asmuo teisingai supranta tas sąlygas ir veikia atitinkamai joms, išreiškiant vyriausius reikalus to laikotarpio, tai tokio asmens rolė, ištikrųjų, gali būti labai žymi. Ir, priešingai, jeigu tas asmuo nesupranta tų sąlygų, arba eina prieš jas, darydamas savo planus pagal sugalvotas formulas ir sumanymus—toks asmuo nustoja būti didis ir atsiduria juokingoj padėtyje.

Istorija duoda daug pavyzdžių, nemaloniojo šviesoj parodančių tuos istorijos "darytojus", kurie bandė primesti visuomenei savo idėjas. Likimas tokių istorijos "darytojų" yra vienoks: istorija užmiršta juos ir jų idėjas.

Tikroji istorijos tvėrėja yra liaudis, įsijaučia gamintoja visų visuomenės gėrybių, jos pasijudina nepaprastai be pėdsakio. "Praėjo tie laikai—sakė draugas Stalinas,—kada vadai skaitėsi vieninteliais istorijos tvėrėjais, o darbininkai ir valstiečiai buvo visai neįmanomi atydon. Tautų ir valstybių likimas dabar sprendžiamas ne vien tiksliai vadais, bet svarbiausia milijoninėmis darbo masėmis. Darbininkai ir valstiečiai, ramiai budavoji dirbtuves ir fabrikus, kasyklas ir geležinkelius, kolektyvines ir sovietines ūkes, tvėrią visas gyvenimo gėrybes, maitiną ir pridenę visą svietą,—štai kas yra tikrieji didvyriai ir naujo gyvenimo tvėrėjai."

Didžio asmens jėga jo bendradarbiavime su tauta veriasi tame, kiek teisingai įsijaučia tos tautos interesus.

Istorija žino daug žymių žmonių, kurie, suprasdami tam tikro laikotarpio užduotis, išreiškė

dami pirmieji savo klasės reikalus, pašvenčia savo gyvenimą istorinei tiesai. Tai didvyriai—didvyriai ne toj prasmėj, kad jie galėtų nustatyti gamtinę dalykų eigą, o tame supratime, kad visa jų veikla atspindi objektyvio istorinio proceso reikalus, bendradarbiauja su liaudimi ir išreiškia pirmieji to laikotarpio idėjas.

Galima drąsiai sakyti, kad be tokios partijos, kaip bolševikų partija, be tokių vadų, kaip Leninas ir Stalinas, darbo klasė nebūtų laimėjus pergalės ir subudavojus socialistinę visuomenę. Darbo klasės vadai gali sulošti tokią didelę rolę todėl, kad jie išreiškia pirmieji darbo klasės reikalus, jie yra įkvėpėjais darbo masėms jėgos ir galybės, jie užgauso kovose su daugybe proletariato priešu.

Kalbant apie proletariato vadus, Leninas 1921 m. rašė: "Išauklėjimas patyrusių ir įtakingų partijos vadų—ilgas ir sunkus darbas. O be to proletariato diktatūra, jos 'valios vieningumas' pasiliks vien tik frazė. Pas mus, Rusijoje, išauklėjimas vadų grupės ėjo 15 metų (1903-1917),—15 metų kovos su menševizmu, 15 metų carizmo persekiojimų, 15 metų, kurių tarpe buvo metai pirmosios revoliucijos (1905), didžios ir galingos revoliucijos."

Toliau Mato ir Plačiau Apžvelgia

Plechanovas, dėstydamas marksistinį mokymą, sakė, jog didis žmogus yra didis tuom, kad jis mato toliau kitų, apžvelgia plačiau kitų. Toks žmogus išriša dienos problemas ir nurodo kelius tolimesniam vystymuisi. Marksas, Engelsas, Leninas, Stalinas—didžios asmenybės,—turėdami milžinišką teoretinį žinojimą, atrado dėsnius istorinio besivystymo, apginklavo darbo klasę socialistiniu supratimu.

Mokėjimas, įsigilint į istorinio vystymosi eigą, greitai pagauti ir įspėti vidinę įvykių prasmę ir tu remiantis nutiesti kelius tolimesniam vystymuisi—štai ypatybės, kurias charakterizuoja Leninas. Draugas Stalinas kalbėjo:

"Genialis permatymas, gabumas greitai pagauti ir įspėti vidinę prasmę besitartinančių įvykių—tai buvo ta Lenino ypatybė, kuri pagelbėdavo jam užimti teisingą strategiją ir nutiesti aiškią liniją įvairiuose revoliuciniuose judėjimo pasisukimuose."

Pakanka prisiminti Lenino "Balandžio Teizus", įdant suprast, kokią svarbią rolę Leninas sulošė mūsų revoliucijoje. Lenino parvažiavimas iš užsienio į Rusiją balandžio mėn. 1917 metais turėjo sprendžiamąjį reikšmę dėl partijos, dėl revoliucijos. Savo "Balandžio Teizuose" Leninas davė partijai ir proletariatui aiškią revoliucinę li-

niją, pereinant iš buržuaziniai-demokratinės revoliucijos į socialistinę revoliuciją. Partija ir darbininkų klasė buvo apginkluotos geniale kovos programa už socialistinę revoliuciją, už milžinišką gyvenimo permainą mūsų šalyje.

Vadovystėje partijos ir draugo Stalino yra įvykdinta Sovietų šalyje socialistinė industrializacijos programa, įvykdintas perėjimas iš mažo valstietiško ūkio prie stambaus socialistinio žemės dirbimo. "Tai buvo giliausias revoliucinis perversmas, šuolis iš seno kokybinio visuomenės stovio į naują kokybinį stovį, kuris savo pasekmėmis lyginais revoliuciniam perversmui, įvykusiam spalio mėnesį 1917 m."

Visuose mūsų revoliucijos įvykiuose, budavojant socialistinę visuomenę, didelę rolę darbininkų vadų, Lenino ir Stalino, atsižymėdavo tuom, kad jie, prisilaikydami tvieramojo marksizmo, drąsiai ir atvirai aiškindavo marksizmą, parodydavo naujus dėsnius visuomenės besivystymo ir vadovavo proletariniam judėjimui, atsižvelgiant į susidėjusias naujas istorines sąlygas.

Nunešiotas ir padrikusias reakcines teorijas, nukreiptas prieš istorijos dėsnius, dabar skelbia

fašistiniai kanibalai. Fašistiniai išgamos kelia aukštyn barbarišką "fiurerio" kultą. Istorijos eiga, žiūrint iš fašistinio taškaregio, seka "fiurerio" veikimą; žmonės, minios, visuomenės vystymosi dėsniai—nieks. Be abejonės, kad logika visuomeninio vystymosi, tikrasis istorijos tvėrėjas—Vokietijos žmonės, o visų pirma jo avangardas (darbininkų klasė), — netolimoj ateityj suims ir išnaikins visus tuos istorijos "darytojus" taip lygiai, kaip Rusijos žmonės panaikino kapitalizmą.

Trockistiniai-bucharininiai išsigimėliai—tie baltagvardietiški nykštukai—bando istorijos bėgį pasukti atgal. Tie menki fašistų klapėiukai pamiršo, jog pakanka Sovietų žmonėms pajudinti pirštą—ir neliks jų nė pėdsakio.

Vadu ir nešėju pasauliniai-istorinio progreso yra darbo klasė, bolševikų partija, jos vadai, išreiškianti tikrųjų istorijos tvėrėjų interesus. Nieks negali atsilaikyt prieš partiją, apsiginklavusių marksistine-leninistine teorija, kuri moksliniais parodo visuomenės vystymosi dėsnius.

(Iš Pravdos)

UŽKARIAVIMAS GARSIOSIOS VOLGOS

SOVIETŲ šalis dideliais žingsniais eina pirmyn industrijos srityj. Visa eilė milžiniškų darbų, ypač šalies elektrifikacijos srity, rodo, jog Sovietų kraštas greitai laiku pralenks pačias didžiausias buržuazines valstybes.

Neseniai tapo užbaigti darbai prie kanalo, kuris Maskvos miestą sujungia su Volga ir Kaspijos Jūra. Maskvos-Volgos kanalas yra ilgesnis už Panamos kanalą. Iš Maskvos dabar galima keliaut laivais į visus miestus, kurie randasi pavolgėj ir ant Kaspijos Jūrų krantų.

O kada bus užbaigtas kanalas tarp Volgos ir Dono (kuris dabar yra kasamas), tai laivai iš Maskvos galės nuplaukti ir į Juodąsias Jūras.

Volga yra didžiausia Europos upė. Jinai surenka vandenį nuo milžiniško žemės ploto, lygaus 1,385,000 kvadratinį kilometrų. Vasaros laiku kas sekundą jinai nuneša po 2,000 kubikinių metrų vandens, o pavasarinį potvinių laikų jinai praleidžia po 65,000 kubikinių metrų vandens kas sekundą. Suprantama, toks milžiniškas kiekis tekančio vandens sudaro neišpasakytą jėgą, tiktai ją reikia suvaldyti, užkariauti.

Trečias milžiniškas darbas ant upės Volgos

dabar yra vedamas prie miesto Rybinsko. Čia budavojama elektros stotis, kuri per metus duos apie 1,100,000,000 kilowatų-valandų elektros energijos.

Bet užvis didžiausias tvenkinys, visų didžiausia ir galingiausia elektros stotis ne tik Sovietijoje, bet ir visam pasaulyj, dabar jau suplanuota pabudavoti prie miesto Kuibiševo (buvusi Samara). Pati stotis taip ir vadinsis — Kuibiševo Stotis. Ta stotis per metus laiko duos apie 15,500,000,000 kilowatų-valandų elektros energijos.

Žemiau paduodame eilę didžiausių pasaulj tvenkinių — hydro-elektros stočių — jau pabudavotų ir dar budavojamų:

Metinis išdirbimas
elektros energijos
kilowatų-valandų

Kuibiševo, USSR	15,500,000,000	Budavojamas
Grand Coulee, U. S.	11,000,000,000	Budavojamas
Bacharnua, Canada	6,000,000,000	Pabudavotas
Boulder Dam, U. S.	4,100,000,000	Pabudavotas
Dniepro, USSR	2,700,000,000	Pabudavotas
Bonneville, U. S.	2,400,000,000	Pabudavotas
Rybinsko, USSR	1,100,000,000	Budavojamas
Galleto, Italija	700,000,000	Budavojamas

Volgos didumas, jos vagos platumas ir tvenkinio milžiniškumas, parodo koks tai didelis turės būt atliktas darbas. Čia prisieis atlikti 7-8 kartus daugiau kasimo darbų, negu prie didžiausio Amerikos tvenkinio Boulder Dam. Žemės kasimo darbų kiekis bus dukart didesnis, negu prie budavojimo Maskvos-Volgos kanalo. Cemento ir geležies bus supilta apie 12 milijonų kubikinių metrų, t. y., keturis kartus daugiau, negu prie budavojimo Boulder Dam, arba prie Maskvos-Volgos kanalo.

Darbas yra milžiniškas. Prie tokio darbo reikia gerai prisirengti. Todėl jau dabar yra vedama įvairūs tyrinėjimo ir prisirengimo darbai.

Daugelis svarbių klausimų gali būt išrišta tik visapusių, giliu laboratoriniu tyrinėjimu. Laboratorijos, pervestos nuo Maskvos-Volgos kanalo, nepatenkins visų statybos darbų prie Kuibiševo tvenkinio. Delto rengiama visa eilė naujų laboratorijų: hidrotechnikinės, geotechnikinės, cheminės, betoninės ir kt. Taigi, atlikimui to vieno milžiniško darbo, turi būt sudarytas galingas mokslinis kombinatas.

Kad pabudavojus Kuibiševo tvenkinį į trumpiausią galimą laiką, tai reikalinga pravest plačią mechanizaciją įvairiuose statybos darbuose. Idant skaitytos galėtų persistatyt sau mechanizacijos mastabus, tai užteks suminėjus keletas skaitlinių. Prie tvenkinio darbų reikės paleist darban 130 ekskavatorių su kastuvais, paimančiais vienu kartu po 6 kubikinius metrus žemės, 160 garvežių, 3000 platformų ir tt. Reikės nutiest 600 kilometrų geležinkelio bėgių, t. y., beveik toks ilgis, kaip nuo Maskvos iki Leningrado.

Mechanizacija darbų bus įvesta visur, kur tik bus galima pamainyt žmogaus darbo jėgas. Tas reikalaus didelio kiekio elektros energijos. Apskaičiuojama, jog pilnam mašinerijos aptarnavimui reikės pabudavoti elektros stotį 150 tūkstančių kilowatų jėgos. Per metus laiko bus suvartota ne mažiau 4 milijonų tonų cemento ir 800 tūkstančių tonų geležies.

Desėtkai fabriku turės pildyt užsakymus dėl projektuojamo tvenkinio. Tūliams dalykams išdirbinėti prisieis pabudavoti net nauji fabrikai.

Darbas jau pradėtas. Plačiu frontu eina prirengiamieji ir pagelbiniai darbai. Budavojama gyvenimui namai, geležinkelio linijos, plantai, dirbtuvės, elektros stotys ir kt. Prirengiama net kadros aukštai lavintų budavotojų. Dieną ir naktį eina darbas.

Ką gi duos Kuibiševo tvenkinys Sovietų šaliai? Tvenkinys visų pirma bus stambiausias ener-

gijos šaltinis. Kasmet jis išdirbinės virš 15 bilionų kilowatų-valandų. Tai bus apie 40 nuošimčių visos energijos, kuri iki šiol išdirbama visų Sovietų stočių. Arba, beveik tiek pat, kiek 1937 m. buvo išdirbta visų Italijos elektros stočių.

Kuibiševo tvenkinys pagelbės nugalėt Pavolgėj pasikartojančią sausrą. Tvenkinys suteiks drėgmės apie 3 milionam hektarų žemės, ir užtikrins tuose rajonuose pastovų kviečių derlių. Net sausros metais laukai aplaistyti Volgos upės vandenimis galės duot ne mažiau kaip 300 milijonų pūdų kviečių.

Kuibiševo tvenkinio energija bus vartojama ne vien tik artimoje apielinkėje, bet ir tolimose vietose, kaip Maskvos industrinė srityj, Gorkio miesto apielinkėj, Totorių Autonominėj Respublikoj, Pietiniame Urale ir kitur.

Tuo būdu, Kuibiševo tvenkinys bus lyg centralinė stotis, iš kurios trauks "gyvybės jėgą" įvairios sritys Sovietų Sąjungoje. V. R.

Klausimas

Lekia, lekia greitas vėjas,
Kaip ekspresas, per laukus,
Ir nemano jis sustoti,
Nors šaukiu:—Palauk!—šaukiu.

Aš norėčiau jį paklausti,
Koks gyvenimas kitur.
Ar visur toks juodas vargas,
Argi laimės nēr niekur?

Bet neklauso manęs vėjas,
Lėkdams, skrisdams per laukus.
Ir nemano jis sustoti,
Nors šaukiu:—Palauk!—šaukiu.

Petras Šuklys.

Jau Pavasaris Išaušo

Jau pavasaris išaušo,
Jau vasaris dvelkia vėjas—
aš, pas Viliją nuėjęs,
naują dainą jai išausiu.

Dainą gražią, dainą kilnią
apie meilę jai nupinsiu
ir į josios srausnius vilnis
savo liūdėsį skandinsiu.

Savo liūdėsį skandinsiu,
savo drąsiją svajone,
iš draugių sau pasiliksiu
vieną draugę abejone.

J. Dobilas.

(Iš "Jaunimas" No. 12, 1938)

AR RANDASI GYVYBĖ ANT MARSO?

Moksliniai Tyrinėjimai Jau Yra Atidengę Daug Slapybių Apie Planetos Marso Atmosferos Padėtį

V. R.

ŠIŲ METŲ rugpjūčio-rugsėjo mėnesiuose viso pasaulio astronomai rengiasi prie tēmijimo į Marsą, nes tuo laiku planeta bus priėjusi "labai arti" mūsų Žemės. Tuo laiku atstumas Marso nuo Žemės bus 58 milijonai kilometrų.

Ačiū tokiam "artumui" Marso nuo Žemės ir ačiū tam, kad tēmijimui bus vartojama geriausi ir didžiausi šių laikų astronomiškai instrumentai, tai, gal būt, bus išaiškintas klausimas apie cheminę sudėtį Marso atmosferos ir apie galimybes buvimo ant jo augalų ir gyvūnijų.

Tačiau į klausimą, "Ar yra gyvybė ant Marso?" galima dalinai atsakyti ir dabar.

Marsas nėra didelė planeta. Jo diametras lyginasi 6860 kilometrų (apie 4,216 mylių), t. y., beveik du kart mažesnis už Žemės diametrą. Pagal tūrį, Marsas 6 kartus mažesnis už Žemę, tačiau 9 kartus lengvesnis už ją, taip, kad vidutinis planetos standumas vos tik 3,8 kartų didesnis vandens standumui.

Ačiū mažam Marso kūniui, tai ir traukimo jėga ant jo paviršiaus yra tris kartus mažesnė, negu traukimo jėga ant Žemės paviršiaus.

Marsas apsisuka apie savo "ašį" į 24 val. ir 37 minutes, t. y., dienos ir nakties ilgumas ant Marso beveik toks pat, kaip ir ant Žemės.

Marso sukimosi "ašis" yra pakreipta ant 65° link orbitos, kurioje įsai eina aplink Saulę, ir todėl ant Marso, taip kaip ir ant Žemės, būna keturi skirtingi metų laikai. Marsinis metas beveik du kart ilgesnis už žemiškąjį metą, todėl ir vasara, ruduo, žiema ir pavasaris ant Marso būna du kart ilgesni, negu ant Žemės.

Viršų atžymėtas panašumas tarp Marso ir Žemės buvo patvirtintas žemiau išdėstytais tēmijimais, kurie taipgi rodo panašumus Marso ir Žemės paviršių.

Kaip Atrodo Marso Paviršius

Stebint per teleskopą, ant Marso paviršiaus dedasi įdomūs dalykai. Didžiuma planetos paviršiaus turi oranžinę spalvą, bet trys aštuntadaliai paviršiaus yra tamsoki plotai žalsvos, o kartais net mėšvai-žalios spalvos. Apie aišgalius matyt aiškūs baltos spalvos poliariniai plo-

tai. Kartais, prie gerų atmosferos aplinkybių, galima matyt ne plačios, bet gana ilgos juostos, turinčios žalsvą arba žalsvą pilką spalvą. Jos prasideda kokiame nors žaliame, tamsiam plote ir baigiasi, tankiausia, kitam žaliame plote. Pirmiau astronomai, stebinti per mažiau ištobulintus teleskopus į Marso paviršių, matė tik siauras linijas ir davė joms vardą "kanalų." Bet vėlesnieji tēmijimai parodė, jog minimieji "kanalai" ne taip jau siauri, kaip apie juos manė pirmiau, ir jie nieko bendro neturi su dirbtinai sutvertais kanalais. Jų gamtinis atsiradimas beveik toks pat, kaip ir gamtinis atsiradimas žalsvai-tamsių plotų.

Daugeliu stebėjimų buvo patirta, jog Marsas yra apsuptas matoma atmosfera, nors, tiesa, jinai yra labai skysta (reta) ir turi savyje labai daug vandeninių garų su deguonio priemaisom. Oro spaudimas ant Marso paviršiaus yra toks pat, kaip mūsų Žemės oro spaudimas stratosferoje apie 18 kilometrų virš Žemės paviršiaus.

Poliariniai plotai ir tamsios Marso dalys nevisados vienodos. Anot francūzių astronomo Antoniadi, Marso išvaizda periodiniai mainosi, atsižvelgiant į metų laikotarpį.

Laikotarpyje marsinių žiemų, poliariniai plotai žymiai padidėja. Tamsieji plotai būna netaip aiškūs ir pavirsta į pilkos spalvos plotus. Atėjus pavasariui ir besitartinant vasarai, poliariniai plotai labai sumažėja, o pilkieji plotai pasidaro tamsesni, pereidami net prie pilkai-žalsvos spalvos, o atėjus vidurvasariui pavirsta net į tamsiai-žalsvą spalvą. Taipgi pasidaukina "kanalų" skaičius ir jie tampa aiškesni (labiau įmatomi, žinoma, per galingus teleskopus).

Poliariniai plotai povaliai tirpsta ir jų rubežiai nuolat traukiasi artyn prie aišgalių. Kartais būdavo pastebima, jog vidurvasaryj poliariniai plotai visiškai pranykdavo. Tose vietose, kur pirm nutirpimo buvo dar matomi poliariniai plotai, dabar pasirodė žalsvi ir tamsiai-žalsvos spalvos plotai.

Prišartinus rudens laikui, balti poliariniai plotai vėl pradeda didėti, o tamsūs plotai ima darytis šviesesni ir pavirsta į šviesiai rusvą

spalvą. "Kanalų" skaičius sumažėja, jų spalva pavirsta į rusvą ir pasidaro sunkiau įmatomi.

Spalvų mainymosi charakteris tamsiuose Marso plotuose labai daug kame yra panašus į mainymąsi gamtos spalvos įvairiuose metų laikotarpiuose ant mūsų žemės.

Spėliojimai apie Gyvybę

Kaip gi galima patirti, ar tamsieji planetos Marso plotai ištikrųjų persto augalų plotus, ar ką nors kito?

Sovietų astronomų E. L. Krinovo ir V. V. Šaronovo tēmijimai parodė, jog charakteris atspindžio ir sugėrimo šviesos įvairiose saulinės juostos dalyse tamsiuose Marso plotuose labai daug kame yra panašus į charakterį šviesos sugėrimo ir atspindėjimo, paeinančio nuo augalų lapų. Šis tvirtinimas sako mums, jog tamsūs Marso plotai veikiausiai yra augalų plotai.

Atsižvelgiant į aukščiausią pasakytą, galima apytikriai tvirtinti, jog pavasarį tamsiuose planetos plotuose pradeda žaliuoti augalai. Rudenį gi lapai nupuola ir po valiai pradeda geltonuoti, pereinant nuo pilkai žalsvos link pilkos ir rudos spalvų.

Amerikoni astronomai G. K. Russell, D. K. Stewart ir R. C. Dugan šiuo klausimu sako:

"Tamsiuosius Marso plotus galima skaityti nieku kitu, kaip tik augalų plotais, o kitkas yra tyrai (dykumos). Jeigu taip, tai, kaip sykis, ir reikia tikėtis, kad tie plotai darosi tamsesni, kuomet ten pasiekia drėgnumas nuo tirpstančių sniegų poliariniuose plotuose (ne svarbu, ar tas drėgnumas bus pavidale upelių, lietaus ar žemos), ir jų spalva tuo laikotarpiu mainosi į žalią, o į pilką ir rudą—sausame metų laikotarpyje."

Kaip mes matom, tai augalai atsiranda ant Marso, pasidėkavojant tirpimui poliarinių plotų. Pažiūrėkim dabar, ar ištikrųjų gi poliariniai plotai tai yra plotai milžiniškų sniegynų, ar ne?

Visų pirma reikia patirti, kokia temperatūra ant Marso paviršiaus, ar ji užtenkamai šilta, kad poliarinių plotų sniegynai galėtų tirpti.

Kaip žinoma, Marsas atsitolins nuo Saulės apie 225 milijonus kilometrų, t. y., maž daug $1\frac{1}{2}$ karto toliau, negu mūsų žemė. Bet planeta lekia apie Saulę ne lygiu ratu, bet pailgu keliu, todėl atstumas Marso nuo Saulės ne visuomet būna vienodas,—jis mainosi nuo 206 iki 249 milijonų kilometrų. Dėl tos priežasties, vidutinis kiekis šilumos ir šviesos, kurį gauna Marsas nuo Saulės, taipgi būna nelygus.

Dėl įkaitinimo Marso paviršiaus suvartojama daug daugiau Saulės spindulių energijos, negu

dėl žemės įkaitinimo. Mūsų žemė atmuša atgal į daug plotus apie 45% visų puolančių ant jos šviesos ir šilumos spindulių, o Marsas atmuša tikiai 15%. Dėlto, sušildymui Marso paviršiaus, palyginant jį su žemės ploto paviršium, ištikrųjų, būna suvartojama apie 85% saulinės energijos.

Marso Temperatūra

Reikia manyt todėl, kad temperatūra ant Marso nelabai skiriasi nuo temperatūros ant žemės paviršiaus.

Žymiam Amerikos astronomui W. W. Coblentz'ui, pagelba termoparo, įdėto į Loyolos Observatorijos 40-colinių reflektorių, pavyko gana apytikriai išmieruoti įvairių vietų Marso paviršiaus temperatūra. Jis surado, jog ant Marso paviršiaus yra plotai su aukšta temperatūra, taipgi yra plotai ir su žema temperatūra. Debesų masės, esančios aukštai virš planetos paviršiaus, vidutiniai nuo 15 iki 25 kilometrų aukštumoj, turi žemą temperatūrą.

Rytiniam planetos krašte, kur Saulė teka, paviršiaus temperatūra daug žemesnė, negu temperatūra vakariniam krašte. Prisiartinus Saulei prie zenito (aukščiausios vietos), pakyla ir paviršiaus temperatūra, bet aukščiausiai jina būna pakilus ne per pietus, o taip kaip ir ant žemės, truputį po pusdieniui.

Bėgyje dviejų metų tēmijimo Coblentz patyrė, jog karščiausias metų laikotarpis ant Marso būna ne tuo laiku, kada būna ilgiausia diena, o apie marsinį mėnesį vėliau. Tas pats būna ir ant žemės: labiausia karštas laikotarpis būna ne birželio mėn., kada diena būna ilgiausia, o liepos.

Mieravimai temperatūros apie poliarinius plotus parodė, jog temperatūra vidudienį ir keletą valandų po vidudieniu lyginasi zero pagal Centigradą, ko pilnai pakanka tirpimui poliarinių plotų, jeigu jie būna iš sniego.

Astronomas Coblentz tvirtina, jog ant Marso ne tik augalai gali augti, bet ir gyvūnija gali vystytis, nes tam pilnai yra prielanki temperatūra (prie Marso ekvatoriaus būna vidutiniai apie $+27^{\circ}\text{C}$), o taipgi ir cheminė temperatūros sudėtis.

Tačiau kiti astronomai nesutinka su ta nuomone, kad gyvūnija galėtų vystytis ant Marso. Jie sako, kad Marso atmosferoj permažai esą deguonio, idant gyvybė galėtų vystytis.

Taigi, šį klausimą astronomai rengiasi išrišti šiais metais rugpjūčio mėnesį, kada Marsas prieis "arti" žemės.

Per Pirinējus ī Kovā už Laisvę

Keliai, Kuriais Tūkstančiai Užsieniečių Kovotojų
Pasiekė Ispaniją ir Stoją Kovon už Demokratiją

ERN. LAPINSKAS

BUVO ruduo... Kaip ir visada šiuo metu, lauke greit sutemo. Vakaruose nusileidusį saulę paliko neaiškiame tolimos horizonto rausvus savo spindulių prospindžius, kurie laikui bėgant truputis po trupučio nežaižūrimai gėso, padarydami dar niuresnį lietingo rudens gamtos vaizdą. Kur-ne-kur matėsi besiskverbianti tamsoje vietos gyventojų namų žiburiai, kurie šį vakarą atrodė turį daug ką tai nepaprasto—paslaptingo, giliai primeną sunkų ir vargingą valstiečio gyvenimą.

Greit važiuojant siaurais ir vingiuotais keliais, palikęs paskui savę rūpestingai žmonių prižiūrimus vynuogių laukus, pasipainiojus kokiam tai neaiškiam žmogui su maišu ant pečių kelyje, autobusas sustojė.

Kurį laiką pavažiavus tamsiame autobuse, tylėje vyrai, gavę įsakymą, atsargiai, lyg ką tai piktą manydami, lipo lauk prie kokios tai kryžkelės—gerai kiekvienas žinodamas, kas per vieta ir kame reikalas. Tyla, ramumas, ir bendras susiklausymas nepaprastas.

Žmogus su maišu mūsų atsargiam vadovui ką tai įtartino nurodinėjo, gėstingai pridurdamas rankų mostais. Gerai gi į jį įsižiūrėjus, priėjai išvados, kad tai esama gerokai pagyvenusio žmogaus, apžėlusio nedidele barzda, vilkinčio paprastus darbo žmogaus rūbus, charakteringai panašus į valstietį, bet kartu turintis labai energingo ir drąsaus vyro išvaizdą. To trumpo pareigingų žmonių pasikalbėjimo, minimas vietos žinovas perėmė tolimesnį mūsų kelionės reikalą, akyliausioje šalies vietoje.

Oras buvo nepaprastai šiltas. Pūtė švelnus vėjalis, kuris savo glamonėjimais smarkiai paliesdavo mus slepiančias aukštuoles nendres, kurios kartas nuo karto, lyg ką tai jausdamos, ar perspėdamos, garsiai sušlamėdavo. Gi pati vieta atrodė gana abejinga.

Matytas maišas po trumpo atsikvėpimo buvo pravertas. Kiekvienas iš mūsų būrelio, nelaukdamas specialaus pasiūlymo, ėmė iš jo mažai kam matytus apavus, padirbtus iš stiprios medžiagos, su špagatiniais puspadažiais, ir tuojau movė ant savo kojų. Kienu buvo didesnė koja, tas daugiau pavargo su šio visai nesudėtingo

apavo prisitaikinimu, gaisdami aplinkybių apriboją visų laiką. Buvo ir tokių, kurie gerai nesusiprasdami kokiems galams tas viskas reikalinga, su šypsena veiduose nenorėjo pakeisti savo elegantišką išvaizdą. Bet vėliau šis nesumanumas ir nedaknavimas gerų norų sunkiai jiems atsiliepė.

Nusileidusios saulutės viliojanti prospindžiai jau senai buvo pranykę iš mūsų akių. Dangus apsiniaukė kur kas niūriau. Tamsuma apgaubė kiekvieną vietovės žingsnį. Jautėmės mažai keno įžiūrimi. Saugumas atrodė pageidautinas. Viskas, rodosi, gerai būtų, kad ne tas retkarčiais prasimušęs pro tvirtus debesis mėnulis, kuris, lyg ką tai ypatingo norėdamas pranešti neramiems žemės gyvūnams, nepagailėdavo trupučio "savo" šviesos pragiedrulių, praskaidrindamas jau senai sumigusius apylinkės laukus ir vėl skubiai, lyg vagis, pasislėpdavo už tamsių kur tai slenkančių debesų. Toks gi retkarčiais pasirodanti mėnulio veiksnys kas kartas mus pastatydavo labai į keblią padėtį.

Keturiasdešimt vyrų: francūzai, anglai, italai, vokiečiai, lenkai ir mes penki lietuviai šiltą ir tamsią naktį, persimetę per pečius savo pakeistus, lyg laukinės žąsys skridamos atėjus rudeniiui į šiltus kraštus, tykia vienas paskui kito žingsniavome gelžkelio piliimo pakraščiu. Mūsų priekyje ėjo minėtas senyvas žmogus, nešinas po pažastimi ištuštintą maišą, parodydamas pavyzdį, kokiais būdais apsiavus lengvai galima negirdimai eiti siauru, žvyruotu gelžkelio piliimo keliu. Priėjus kiek daugiau įtartinesnę vietą, ypač metalinį tiltą, kurių kelyje daug pasitaikė, šis perspėdavo kuoatsargiausiai į jį pereiti, nesukėlus nei mažiausio bildėsio.

Žingsnis po žingsnio, prisilaikydami atsargiausių ėjimo priemonių ir žvalgydamiesi į šalis, kad kas nepadiktuotų iš kokio nežaižūrimo kampo, praėjome kiek ilgesnį kelio galą.

"Train!" kas tai riktelėjo išėjusių pirmose eilėse.

Priekyje matėsi trys didelės skubiai einančios traukinio šviesos akys, skrodžiančios tamsos plotus, greit artėjančios priekyn. Visi ėję, lyg

perkūno trenkti, nieko nelaukdami, pradėjo slėptis į čia pat prie gelžkelio pilimo augusias nendres. Per keletą sekundų visi, kaip vienas, radomės laimingoje nežįjūrimoje padėtyje. Keli draugai, dėl didelio skubotumo, nepastebėję patamsyje pilną ravą vandens, įkrito į jį, kuris, laimei, buvo negilus.

Traukiniui pravažiavus žaibo greitumu, prilaiką atsargumo priemonių, išlindo iš slėpusių nendrių tankumyno pakeleiviai, tarp kurių ir tie, kurie buvo suvirtę į ravo šaltą vandenį, pajutę pirmuosius vargingos kelionės sunkumus, nepratarę nei vieno nusikeikimo žodžio.

Vėl žingsniau, palikdami paskui save kilometrą po kilometro, praeidami tiltus, čiurlenančius upelius, vieną kitą pelkę, ir kiek tankiau gelžkelių sargų namelius, kuriuose nesimatė jokio žiburėlio, tik retkarčiais nesnaudžius šunelis ten sušaukdavo, sulodavo ir vėl užviešpataudavo nakties ramumas.

Naktis, rodosi, jau buvo gana vėlyba. Pradėjo krapnoti lietus, bet gana pamažu. Kaip kam atrodė, kad jis bus mažas, pereinančio pobūdžio. Moralinės ir kartu fizinės mūsų jėgos nė pas vieną neslūgo. Savijauta ant tiek buvo pakilusi, kad, rodosi, žmogus be laiko ir ne ten, kur reikia, užtrauksi kiek skambesnę laisvės dainą, kartu padvigubindamas savo siekimų viltį. Bet pats reikals, ta pati tamsuma nuo to perspėdavo. Einančioji eilė statėsi prieš save daug svarbių klausimų . . . Toliau pasilikęs anglas, nešinas ko tai prikrautą čemodaną, lietui pradėjus smarkiau lyti, dėjo pastangas prisivytį gerokai įsismaginusių ėjikus, kurie ilga virtinė susiliedavo nematomai su tamsos plotais. Keletas daugiau jautresnių draugų, bereikalingai apsikrovusiems padėjo nešti jų sunkokas naštas, kurių dalis pradėjo nusiskūsti, kodėl nepaklausyta gero linkėjusių žmonių "savo nešimus palikti saugiose vietose pas dorus gyventojus".

Įkirus lietus po apsiniaukusio oro kur kas daugiau pradėjo rodyti savo nešvelnumus, nepageidaujamai prausdamas mūsų veidus, spėjo ne vienam prisiskverbti pro lengvą tarpas rūbą prie pat gerokai įkaitusio kūno.

Statėmės klausimą, argi tas smarkiai prapliupęs lietus ilgai mums kailį plieks, argi nepatogiau jam būtų palaukti. . .

Kur tai toliau matėsi didesnis skaičius žiburių, silpnai šviečiančių pro tirstus lietaus lašus, kas davė suprasti, kad esama miestuko, ir pasirodo, kad jo būta visai netoli, gi kelio galas jau gerokas buvo padarytas.

Niūri naktis nerodė ženklų prablaivėti.

Mėnulis, besislepiąs po neaukštai slenkančiais debesiais, nepajėgdavo niekaip pasirodyti žemės žmonėms, ir jiems praskaidrinti aplinkumą, o gal to nereikalavo mūsų užbrėžtas tikslas ir per daug aklylos komisijų akys, stebinčios per daug ne ten, kur reikia. Netrukus priėjome patį miestuką, kuriame nesimatė jokios gyvasties. Visi miegojo saldžiam nakties miege. Aplenkę kiek jį nuosaliau, palikome visus didžiausioje ramybėje. Blikstančios mažos elektros lemputės liko užpakalyje. Mūsų vadovas pamojęs ranka nusiileisti žemyn nuo gelžkelio pilimo ir pasukti dešinėn pro krūmokšnius kryptin mažo keleliuko, einančio aukštumon. Pažvelgus į gana gausingą vyrų būrį, gavosi nepaprastai įdomus vaizdas. Neatrodė, kad čia būtų kas vykdoma paslaptingo, neleistino. Rodosi, kad einame viešai paimti kokią priešą tvirtumą.

Praeję mažą upeliukštį, pasiekėme aukštesnę kalno viršukalnę, apaugusią didokais medžiais ir kokiais tai spygliuotais krūmais, draskančiais mūsų kelnės. Įsakymas pasilsėti, o kas rūko, užsirūkyti, tik atsargiai, nes randamės gana pavojingoje vietoje. Daugiau nuvarę ir pasilikę taipgi susirinko poilsio vieton. Lietus apstojo. Pasigirdo paliktoje pakalnėje skardūs bažnyčios varpų garsai, aidingai skrodžiantį apmirusios gamtos plotus. Turbūt būta dvyliktos valandos nakties. Susėdusiems poilsio vietelėje, savijauta atrodė labai gera. Ėjo nesuprantami pasikalbėjimai, bet visai negarsiai. Turbūt pirmą kartą šioje vietoje toks gausingas vyrų skaičius iš viso pasaulio kampų rado vieną solidarišką, nė kiek klasiniai neskirtingą tikslą, nors daugelis kalboje viens kito nesuprato.

Varpų garsai skambėję nutilo, palikdami apylinkę dar didesnės ramybės. Vienur, kitur, kur tai netoli priekalnio sodyboje pasigirdavo šuns staugimas, o šiaip viskas gana ramiai, kokia tai stebėklinga vienuoma apgaubdavo apylinkę. Atrodė, kad visur, kaip ir šioje vietoje, gyvenama ramiausiai ir taikiausiai žmogaus gyvenimu. Bet ne taip yra pasauly. . .

Žibčiojo toluome gausingas skaičius elektros žiburių, kas davė suprasti, kad esama to miestuko, kurį mes atsargiausiai žingsniais palikome.

Siek tiek kveptelėjus ir nudžiūvus nuo veidų prakaito ir lietaus lašams, dar nepilnai permirkę, tamsioje pradėjome viens kito jieskoti, gi pačių bičiulių jau greitai bendroje kelionėje susirasta.

Vėl kuoatsargiausiai žingsniais, neatsilikdami viens nuo kito toliau kaip žingsnį, tęsiame

kelionę toliau uolotame kalnų tarpeklyj, kopdami į aukštą kalną. Tamsumoje jis neatrodė peraukščiausias, bet jį pasiekti mums reikėjo gerų trijų valandų. Beeidami į jį paprastu kiek apmintu grioveliu apsidaužėme kojas, kelius, praidėdami šurpiais bedugnes, į kurias įkrist tereikėjo mažo žingsnio šonan. Todėl ir pati mūsų padėtis perspėjo viens nuo kito neatsilikti, žengti žingsnis į žingsnį paskui vadą, nekreipiant nei mažiausio dėmesio į blogas oro sąlygas.

Šį kalną pasiekę, radomės didelėje aukštumoje. Bet palikto mažo miestuko elektros žiburiai atrodė visai netoli. Toliau žvilgterėjus matėsi sulietų kalnų viršūnės.

Atrodė, kad pats bjauriausias ir sunkiausias kelio galas jau praeitas, bet mūsų skaudžiai apsirėkta. Būta vėlybos nakties. Taipgi kalnuose teisingame kelionę. Nuovargis su nutrintom kojom ir visų permirkimas prisilgė didesnę dalį pasirūžėlių, reikėjo visas turimas jėgas sukaupti, kad tik neatsilikti nuo bendros eigos, atvirkščiai išėjus, būtų dėl visų liūdni rezultatai. Vienas kitą raminoje laikytis tvirtai-vyriškai, esame ne pirmi ir ne paskutiniai.

Visi stebėjimės, kaip mūsų vadovas turi tiek daug sugebėjimo nepaklysti. Kiekviename žingsnyje tikėjimės priėti vietą, kurioje nors kelioms minutėms galėsime kveptelti, prisidengę nuo lietaus. Bet šie mūsų norai kas kartas nuėdavo niekais. Kartais akyse pasirodydavo, kad priėjome kokią tai urvą, panašų į tunelį, ir visi į jį žengiamo, bet ir šis reiškinys buvo paprastas mūsų akių vaidinimas.

Daug kas iš sunkiai nuvargusių pradėjo gero-kai atsilikinėti, ir nuklydus nuo bendro žygio, rėkauti, kad tik mes juos nepaliknėme pakelyj. Reikėjo kartas nuo karto po truputį luktėti, duodant progą jiems prisivyti. Buvo ir tokių, kurie paskendę prakaite dar vilko paimtus nešimus, vis manydami, kad šis kelias neilgai užtruks.

Pirmesnę aukštą viršukalnę palikome jau gero-kai toli, perėję daug didesnių ir mažesnių kalnų, kol nepriėjome žemesnėje vietoje tankų mišką. Tamsuma šiame miške tiek buvo didelė, kad negalėjome įžiūrėti, kas pas mumis randasi vienos pėdos tolyj. Akys nustojo mums tarnavusios, reikėjo paleisti darban rankas, kuriomis besigrabaliodami visai paklydome. Išsiblaškę pradėjome klaidingai tūpčioti šioje miško tankumynėje. Mūsų vadovas taip pat išsimušė iš kelio, abejojamas, kur toliau žengti, žiebė degtuką po degtuką. Stambūs nuo medžių krintą lašai greit juos užgesindavo.

Prasidėjo abejonės ir paklydusių ir toliau atsilikusių šūkavimai. Pradėjome manyti, kad visi esame kalnyne paklydę, kur visiems grėsia pakliūti į nepageidaujamas sieną saugojančias sargybos rankas.

Bet neilgai tūnojome šiame miške. Mūsų vadas užžiebęs dar keliolika degtukų, ant vieno medžio pažino reikiamą kryptį. Visi prablaivėję, susikabinę vienas paskui kitą išėjome iš šio tankumyno.

Pradėjo aušti rytas,ėjome pakalnėn prie žemiau smarkiai bėgančio upelio. Daug buvo ištroškusių. Priėję jį skaniai atsigėrėme, gi vanduo buvo nepaprastai tyras ir šaltas. Persilus ir atsigėrus buvo galima greitai susirgti, bet į tai niekas iš mūsų dėmesio nekreipė.

Toliau vėl į kalną kopiant jau visai gerai prašvito. Ėjome plačiais išsakojusiais medžiais apaugusia vieta, dideliame nusistebėjime pirmą kart pamatėme medžius, ant kurių augo stora korkos žievė, jau kelis kartus kokių tai žmonių aplupinėta, o vėliau ir pirmas slėnio gyvenimo žymes. Jautėme, kad netoliese turi būti žmonių gyvenamos vietos. Pasiekę aukštą kalną, jau visai aiškiai prašvitus, pamatėme įdomią, kartu nematytai gražią Pirinųjų kalnyno panoramą. Tai nepaprasto dydžio kalnai, ant kurių kaip kur matėsi sniego dėmės. Žmogui iš ne kalnuotų šalių šis vaizdas sudaro nepaprastai įdomų įspūdį, negali atsistebėti milžinišku gamtos jėgų rutiliavimosi paminklu, kurį mes maži žemės vabalėliai, vedini kilnaus tikslo, maželyčiais žingsniais priėjome, perėjome sunkiai, nuvargę, šlapi, bet tvirtai pasirūžę, nors jau buvo draugų, kurie vos galėjo slinkti pirmyn.

Kurie anksčiau neturėjo supratimo apsiaut lengvais apavais, buvo daugiau kaip kiti nuvargę, skundėsi pūslėtomis kojomis.

Laukta vieta pasiehta. Ant vieno neaukšto kalno už skubiai bėgančio lietaus debesio prieš mūsų akis pasirodė dūmų vartinėlė, besiskverbianti iš kokios tai akmenų krūvos. Nustebome. Kas per vieta, statėmės klausimą, ar vėl kur nenuklydom, kas gi, galų gale, tokiuose kalnuose ir tokiame lietingame ore galėtų kalne lindėti? Ar neužsoksimė ant kokių piktadarių, dar įsprausdavo mintis. Nuo kalno besileidžiant iš abejotos akmenų krūvos išsoko dvj žmogystos, pradėjusios stebėti didoko būrio eigą. Mes gi visi ir pasukome šių žmogystų kryptin, o vienas iš jų taip pat šautuvą pasikabinęs ant pečių, mažais žingsniais pasuko sutikti mus. Pilnai nesupratome kas per reikalas.

Arčiau prieję mes tuojaus supratome, kad šis žmogus nėra kas kitas, kaip Ispanijos šalies sieną saugęs sargybinis. Akys visų prašvito dideliu džiaugsmu, visi priėjome išvados, kad tikslas mūsų pasiektas, pavojus pakliūti į nepageidaujamas rankas praėjo. Vadovas mūsų neapvyly. Franciją palikome kito kalno pusėje.

Sargybinis mus pasveikino: "Salud kompaneros" (sveiki kolegos) ir permetęs akimis, kad nemažas būrys pribuvo, su linksma veide šypsena ir matydamas visus perdēm permirkusius ir nuvargusius, skubėjo kuogreičiausiai pristatyti kur reik toliau. Dar paėję keliolika minučių, vedami naujo vadovo, priėjom kalno slėnyje iš akmens pastatytą griozdišką namą, prie iš viršaus kriokiančio upelio. Matėsi keletas žaliuojančių medžių. Lietus taip pat jau pradėjo nurimti.

Sušalę, iki dantimis kalenimo, skubėjome sugužėti trobos vidun, iš kur pasirodė keletas jaunų išvaizdos karių. Jie ispaniškai mus kvietė į aukštutinį kambarį, gerai žinodami kas esame, gi patys skubėjo kuogreičiausiai sukurti ugnį grindyse prie sienos, prie dumtraukio. Tai primityviška valstiečio krosnis. Seniau čia gyveno valstietis.

Netrukus draugiškos ir švelnios išvaizdos karys kur tai nustvėręs kelius dideliais sausais rąstgaliais užkūrė ugnį, prašydamas džiovintis, o vėliau užkaisias kavos. Alkį numarinti nepajėgsiąs surasti ką nors tvirtesnio, išskyrus juodos kavos ir keptų kaštanų.

Ugnis kaitriai liepsnojo, apie kurią džiovino si sušalę. Prasidėjo kalbos, o vėliau ir skambios dainos, nuotaika kilo vis aukščiau. Nors atrodo, kaip šie visų pasaulio tautų žmonės galėtų rasti bendrą kalbą nesuprasdami vienas kito, bet pasirodė visai kitaip—ir susikalbėti ir uždainuoti buvo galima. Visi jautėmės savi, todėl "Bandera Rosa" išėjo su nepaprastai gražiu ir melodingu skambėjimu.

Gerai nuotaikai esant pro maželyčius langus pradėjo skverbtis pragiedrėjusio oro saulės spinduliai. Kas kepė kaštanus, kas džentelmoniškai tvarkėsi, kiti, kas jautėsi ne tiek nuilę ir norėjo plačiau susipažinti su vietos padėtimi, nuėjo į gretimą kambarį pas sargybinius pasišnekučiuoti. O kas dar netarnavęs jokio kariuomenėje, užsimanė paklibenti šautuvo užraktais.

Juoda kava kiekvieną šiek tiek sustiprino, tik blogiausia, kad trūko duonos kasniuko. Teko

stebėtis, kad iškepti kaštanai turi nepaprastai gardų skonį. Juos gi bekepančiam vienam smalsuoliui teko nuo žarijų pasikrapštyti.

Vakarop, dar saulei esant aukštai, jau gerokai apibodus ir visiems sausai pradžiūvus, atėjo tas pats pirmasis sargybinis ir pranešė, kad pasiruostume toliau žygiuoti, jis gi apie mūsų atvykimą painformavęs šios srities karo komendantą.

Ruoštis neteko ilgai, drąsiais žingsniais, visai kitokiose savijautos apytovose, pakeitę pirmąją išvaizdą, vėl ėjome siauru kalnų takeliu, palikdami viener kitur slėnyje ramiai įsikūrusio valstiečio sodybą, pilną daržovių ir vaismedžių.

Leidomės nuo kalnų vingiuotu keleliu. Prieš mumis vėl atsivėrė naujas vaizdas. Metęs platų žvilgsnį pirmyn, matai plačią lygumą, prisėtą keliolikos rudos spalvos miestelių, iš kurių kyšo bažnyčių bokštai. Toliau už jų matosi blizganti jūra, lyg, rodos, ne jūra būtų, bet sidabro laukas. Sunku atskirti, kur prasideda dangaus mėlynė, kur baigiasi berybių vandenynų plotai.

Priėjome vėl tą patį upelį, bet jau ramiai plaukiantį lygiame žemės plote. Auga nedideli medžiai su sirpstančiomis uogomis. Kas šie per medžiai, nežinojome. Vėliau sužinojome, kad tai yra visam pasauliui gerai žinomi alyvmedžiai. Tai pats tvirčiausias valstiečio pragyvenimo šaltinis kalnuotose Ispanijos vietose, pareiklaujantis iš žmogaus daug sunkaus darbo.

Netrukus priėjome kaimą, atrodantį labai kuklios išvaizdos, pilną feodalizmo laikų liekanų, statytą iš akmens su mažais langeliais.

Iš siaurų gatvelių išbėgo būriais vaikai rėdami "Salud! Salud!" Vėliau lėtai žingsniais, darbą palikę, atėjo ir paaukę vyrai ir moterys, sveikindami mus su gera nuotaika, stebėdami kaip atrodome.

Platesnė gatvelė stovėjo sunkvežimis, pilnas suolų.

Sulipus vidun, pradėjo tuojaus veikti motoras. Vaikai sukeliojosi, norėdami kaip nors patekti vidun, bet nei mažiausio tarpelio jiems įsikverbti nebuvo.

Palikome didelį susirinkusių būrį, iš kurio girdėjosi atsisveikinimo žodžiai "Salud kamedados Brigades Internacionales!"

Mašina lėkė nepaprastu greičiu, viduje susėdę dainavom "Marselietę".

Praslinko kelio rodyklė—"Francia 40 klm."

NESURADĘ SAU DALIOS

RUMBONISKIS

PAVASARIO rytas. Saulė bekopdama ant horizonto ir pro medžių viršūnes, kurie, kaip kokie didžiūnai, milžinai, pasipuošę pavasario rūbais ir, rodos, iš puikybės iškėlę savo galvas, jau paspėjo užkloti šią visą mainų murziną apielinę, kaip su švelnute auksine antklode. Vienok, nepaisant, kaip saulė neprausia, neglosto savo šiltais ir švelnučiais, kaip valakniniais pirštais šią apielinę, šiuos mainų trobėsius ir anglių laužyklą, vis tiek jie murzini ir suodini, kaip sena pirties krosnis ir tiek. Ir, rodos, šiems mainų triobėsiams, kaip ir šiai visai aplinkumai, kitaip ir nepritiktų būti.

Pašinėmis veidais ir suodiniais, kaip kamin-krečio, rūbais apsirengę darbininkai įvairaus amžiaus skubina prie mainų šulinio (shaft'o), nešdamiesi vieni bačkutes parako, kiti maišuose dinamito dėžes, o dar kiti—įvairius darbo įrankius-nočynas, bei pietnešas su maistu. Ir taip skubėdami ir patekinomis bebėgiodami vienas pro kitą kasyklos kieme, susitikę prakalba: Hello, tu! Good morning! Kaip tau? ir tam panašiai. O kadangi kasyklose dirba visokių tautų darbininkai, tai įvairiomis kalbomis ir prашnekina viens kitą. Nors tankiausia girdisi anglų laužyta kalba, bet čia galima girdėti ir lietuviškai, ir lenkiškai, ir rusiškai, ir itališkai, ir vengriškai, ir vokiškai, ir portugališkai ir dar kitaip. Žodžiu sakant, anglių kasykla, tai kaip koks tautų internacionalas. Atskubėję darbininkai-mainieriai prie šulinio, kiekvienas stoja į savo eilę ir laukia keltuvo leistos po žeme į anglies kasyklą.

Kaip greitai sueina į keltuvą 10 žmonių ir kaip greitai subirzgia varpelis inžinieriaus patalpoj, taip greitai, kaip koks milžinas senis, pasiraivo ir sunkiai sustenėjęs, ima, karštu garu tankiai alsuodamas, čiukstėti inžinas: čiuk-čiuk, čiuk-čiuk... Keltuvas sujuda ir greitai dingsta, išnyksta, paskęsta tamsioj, kaip pragaro, gerklėj. Saulė dar spėja pro šulinio sparus-žiebrus pabučiuoti ir paglostyti ne vieno mainierio pašinę veidą savo ilgais ir šiltais pirštais. Ir ne sykį ir ne su vienu mainieriu saulė taip skubiai atsiveikina ant visados.

O betgi gal nei vienas iš šių mainierių visai to ir nepamąsto, jog saulės spindulys gal jau paskutinį kartą palietė jojo veidą; jis paskendo į žemės gelmę ir daugiau gal neišvys saulės

šviesos, nes kietaširdė uola gal laukia jojo gyvybės. Jis tik lavonu virtęs gal grįš iš kasyklos. Ir ne tik saulė daugiau neglamonės ir nebūčiuos jo murzino veido prie kasyklos, bet paliks ji aptemus ir niūri ir jojo šeimai, jojo žmonai ir kūdikiams, kurie daugiau nekrykštaus, kaip krekždės, pamatę pareinantį iš darbo savo maitintoją; nebėgs pasitikti savo tėti su didžiausiu džiaugsmu ir nejieškos pietnešoj duonos likučių, kuriuos jie radę visados pasidalina ir su dideliu apetitu suvalgo. Vieton džiaugsmo, karčios ašaros jiems riedės per jaunus ir nekaltus veidelius.

Vargu ar bent kada nors vienas mainierys prisimena tokius dalykus, besileisdams į žemės gelmę. Be to, juk gyvenimas eina savuoju keliu, nežinodamas jokių baimių ir pavojų. Duonos klausimas nustumia visas baimes į šalį ir palaidoja sukūryj gyvenimo kovos už gyvybę. Taip lygiai ir čionais, ir pas mainierius, svajoti apie nelaimingus įvykius, užmušimus mainierių anglies kasykloje, padaro tik kasdieniniu, priprastu reikalu. Ir todėl mainieriai apie tai visai ir nemąsto, nes mąstymu pilvo neprikimši, o baimė su alkū neina lenkynių. Jie drąsiai žengia ant keltuvo ir viens po kitam keltuvas skandina juos į tamsią, kaip prapultį, žemę skyje.

Skersai kelią ant karnelio, kaip ant želvio kupros, stovi vieno aukšto raudonas, su baltais apvedimais, bet jau apsimurzinęs, namukas, ant kurio sienos baltomis raidėmis užrašyta "Colliery Office". Tai namukas, prie kurio kas rytas susirenka nemažai darbininkų, jieškančių darbo; tai vieta, kur darbininkas mainierys išstato savo spėką pardavimui.

Raštinės prieangis pilnas darbininkų ir daugiau jau nebetelpa. Keliolika darbininkų, pamišusiais veidais, kaip prasikaltėliai laukdami bausmės dekreto, stovinėja bei susėdę ant cementinių laiptų ir sienos prie pat šalikelio. Įvairūs boseliai įeina ir išeina iš raštinės, besinešdami tai savo darbo rekordų knygas, tai mainų žemlapius. Vieni iš jų įeidami prakalba: Good morning, men! How do you do! ir tam panašiai. Bet kaip kurie tik piktai pašnairavę, praslenska.

Aš sėdžiu tarpe šių, jau rodos netekusių paskutinės vilties gyvenime žmonių, atsukęs pe-

čiais priešais saulę, ir kaip ir visai betiksliai, bet su koku tai žingeidumu įdėbęs akis tēmiju skruzdę, kuri, radus kokį tai gabalėlį, didesnį už save, bando ir nešti ir vilkti, bet niekaip negali įveikti ir gana. Ir taip šiam mažam su-tvėrimėliui besidarbuojant, geratūsiąsiant su tuo radiniu, atbėgo ir kita skruzdė, pirmosios bendradarbė. Kaip tik greitai ant scenos pribuvo jai pagalbininkė, taip greitai abi susibėgę ką tokio pasikalbėjo. pasikuždėjo, rodos, ką to-kiuo slaptingo pasitarė, ir ėmėsi abi už darbo. Abi nesunkiai įveikė ir nusigabeno savo radinį ten, kur joms reikėjo.

Viduryj gatvės karštai susiginčijo, o ant ga-lo ir susipešė, žvirbliai, bekapatydami arklio mėšla. Čia irgi eina kova už palaikymą gyvy-bės. Nes aišku, kad jie nesipešė už rubežius, nei už tautą, nei už vadovybę. Rubežiai jiems platus ir nieks jų nevaržo. Vienok duo-nos klausimas ir pas juos yra labai svarbus ir, matyti, jog delei to ir jiems tankiai tenka ne tik susiginčyti, bet ir susimušti.

Skersai kelią ant dirvonėlio, gaidys, išsivedęs pulką vištų, kaip koks išdidus komandierius, tik sukinėjasi ir komandavoja. O pagalios, ap-rėžęs sparnu apie vieną raibakuodę, iškėlęs galvą į viršų, užtraukė jam gerai žinomą dai-nušką: kakarieku!

Toliau ant tvoros tupėdamas rainutis, gal visai nieko negalvodamas, prausiasi, pucojasi savo apvaliną burnelę ir glosto savo retus ūselius. Bet kur buvęs, kur nebuvęs, pro kam-pą kyštelėjo ir murgutis ir užmatęs rainutį, puolėsi piktai kolytis ir lojotis, būk jis ne ant savo tvoros besėdžias. Rainutis, būdamas rimto būdo ir nenorėdamas barnius vesti su margu-čiu, tik savo uodegą išpūtė, kaip šatrą, piktai nusispjovė ir šovė į artimiausį medį, ir ten sė-dėdamas ant šakos, žiūri į murgutį ir mąsto sau: Ne tau, durneli, mane pasiekti!

"Nu, greičiau, greičiau", ragina kuinėlį gat-vinis pardavėjas, prisikroves girgždantį ir kli-bančiais ratais pilną vežimą įvairių daržovių. Privaziavęs artimiausį namelį, pardavėjas pra-dėjo garsiai šaukti: "Parduot! parduot! par-duot! bulvės, kopūstai, agurkai, cibuliai! Par-duot! parduot! parduot!..."

Ir taip gamta ne tik viską papuošė, aprėdė žaliais pavasario rūbais, bet paspėjo jau įpilti naujo pavasario gyvybės elekstro į kiekvieną daiktėlį taip, kad net ir šioji mainų murzina apielinkė kažin kaip kitaip, gražiau atrodo. Kitaip sakant, viskas tik džiaugiasi, mądosis, kaip šiltoj jūroj, pavasario gamtos malonume, apart štai, ve, šio būrio žmonių, kuriems net ir

pavasario saulės skaistumas nenublaivo vei-dus, nepralinksmina, neprajuokina.

Man besėdint ir bestebint skruzdes ir jų to-kį mokėjimą susitarti darbe, atsisitojo prieš-mano akis sekantis klausimas: Žmogus aukš-čiausia išsivystęs gyvūnas, pasaulio valdovas, kuris net ir pačią gamtą nugalai ir moka suval-dyti daugelį reikalų taip, kad gamta jam tar-nautų. Žmogus, kuris išbudavojo, išpuošė ir padarė šį pasaulį puikiu, bet pats tuo puiku-mu, tais patogumais negali naudotis. Kodėl? Žmogus, tas darbo milžinas, išstatė pasaulio puikiausius namus, o pats gyvena lušnyne. Išpynė gelžkelių tinklą aplink žemės skritulį, bet pats jais važinėti progos neturi. Išbudavojo didžiuosius ir puošniuosius laivus, bet pats jais neplaukioja. Pridirbo, prigaminio drabužių, maisto ir visko kito net ir perdaug, o pats vaikštinėja adpriskęs, badauja ir kenčia viso-kį gyvenime nedateklų. Tačiau kitas toks pat gamtos tvarinys, toks pat žmogus, tik palygi-nus su pirmuoju, mažytis, kuris savo gyvenime nėra nieko naudingo pagaminęs savomis spē-komis, visukuo naudojasi ir visko to yra savi-ninku. Jeigu šis darbo milžinas pažintų pats save, žinotų savo spēką ir mokėtų susitarti, susikalbėti taip, kaip moka tos mažos skruz-dės, tai nelenktų savo galvos ir nesitenkintų vien trupiniai nuo parazitų stalo, bet vienu sa-vo rankos mostelėjimu nubrauktų į šalį tą veit-ėdį parazitą ir pats atsisėstų prie stalo, pilno gėrybių, kurias jis pasigamina.

Ir taip mintys bėgo, sukosi, įjėskodamos at-sakymo: kodėl...? Kodėl tokie maži gyvū-nėliai, o taip puikiai moka susikalbėti, susitar-ti ir nugalėti nors ir gana sunkias kliūtis ir su-tartinai dirbti ir lygiai naudotis darbo vai-siais? O žmogus, tas aukščiausias išsivystęs gy-vūnas, to padaryti neįstengia, nemoka! Štai, ve, mūsų čia geras būrys, nuskriaustų ir išnaudotų; o ant galos, ir visai nustumtų nuo gyve-nimo kelio į rūstaujančią nedarbo jūrą. Nors mes per daugelį metų sunkausi ir rūpestingo darbo sukovėm kitiems didžius turtų kalnus, bet patys nūnai, apart skurdo, nieko daugiau neturime. Ir gal ne vienas šiame būryj nustojęs jau paskutinės gyvenimo vilties, ir gal nieko daugiau nesitikti sulaukti, kaip tik visiems lygybė teikiančius kapus.

Nežinau kaip ilgai aš būčiau buvęs pasken-dęs tokiose svajonėse, jei skardžiai rūstus mai-nų sirėnos balsas nebūt perskriodęs orą ir ne-būt atsimušęs į mano ausis, kaip piktos močė-kos šauksmas, nuo kurio ne tik dreba oras ir mainų triobėsiai, bet net, rodos, ir ši cemen-

tinė siena, ant kurios aš sėdžiu. Tai reiškia jau septinta valanda ryto ir kasykloj prasideda darbas, o iš mūsų būrio anei vienas nebuvo laimingu parduoti savo spėkas.

"Tai ir vėl turim grįžti namo, nesuradę sau dalios", kas nors prabilo iš būrio.

"Tai jau du mėnesiai laiko, kaip aš kas rytas ateinu prie šių mainų ir už dyką; vis turiu grįžti namo negavęs darbo. Ir turbūt kitaip ir nebus galima darbas gauti, kaip tik reikės pirkti?" kitas susirūpinęs žmogelis skundėsi. Ir nors jau visi gerai žino, kad darbo nėra, o betgi nei vienas nenori būt pirmutiniu apieisti šią vietą, šią mainų raštinę.

Vyriausias mainų raštininkas, kuris gal nuo savo užgimimo nėra parodęs šypsos ant savo veido, užkabines akinius ant trumpos ir apvalios kaip slava, galo nosies, taip, kad kalbėdamas visados žiūri pavertęs akis į viršų ir mato tik pro akinių viršų, kuris visados eina paskersomis, nes jo kreiva kairėji koja nepasėja su dešine koja, prisivėręs duris į priekį ir iškišęs galvą, piktai prabilo: "Naujų darbininkų šiandien nereikia. Galit sau eiti!"

Tad nors ir nenoromis, bet iš prieangės darbininkai ėmė eiti laukan, su liūdna veidų išraišką, kaip po šermenų iš bažnyčios. O didysis šulinys (shaft'as) pradėjo mažais mainų vagonėliais vemtį juodą ir žibančią akmeninę anglį į laužyklos niekad neprisotinamą gerklę. Laužykla irgi pradėjo savo darbą—malti, kriušinti ir skirstyti, sortuoti per mašinas anglis, kas sudaro monotonišką, keistą, kaip vandenpuolio, ošimą. Ir tas kažin kaip tai keistai atsiliepia į darbo jieškančius mainiečius. Rodos, traukte traukia prie kasyklos, o ne namo. Nežinau, kaip greitai būčiau pakilęs iš savo vietos, jei keno tai ranka nebūt nukritus ant mano peties ir nebūt atsimušę žodžiai tiesiai į mano ausį:

"Na, ką čia taip sėdi galvą nuleidęs? Eime! Darbo nėra. Girdėjai, sakė, galim eiti po velniais, tai ir eime." Tai buvo mano draugas, Petuška.

"Tai eime, eime," atsakiau ir pakilę visi, leidomės savais keliais namų link, pakartodami: Darbo nėra, tai ir vėl grįžtam namo, nesuradę sau dalios...

AR LENGVA BIEDNAI PAGARSĖTI?

E. VILKAITE

PUSĖ TUZINO metų atgal, jauna kolegijos studentė Missouri valst. tankiai užmigdavo beverkdama. Tais laikais ji verkėdavo todėl, kad ji neturėjo draugų ar draugų, ir jai ilgu būdavo. Bet šiandien būriai žmonių bėga ją pamatyti, kur tik ji pasirodo. Jos veidas ir vardas yra žinomas nesuskaitomiems milijonams žmonių po visą pasaulį.

Pusė tuzino metų atgal ši mergaitė Stephens Kolegijoj tarnavo prie stalų, kaip padavėja, kad užsidirbtų už valgį, ir ji buvo taip biedna, kad kartais skolindavosi po 50c nuo naktinio sargo. Ji negalėdavo eiti į pasilinksminimo vakarus, kad ir buvo kviečiama, nes neturėjo kuom apsiręgti. Ji vilkėdavo tik numetamom kitų merginų drapanom. O šiandien ji yra viena iš geriausiai apsirengusių aktorių Hollywoode.

Kas ji per viena buvo, ta nelaiminga, nusiiminus, biedna jauna mergaitė? Ji vadinosi **Lucille LeSueur**. Tai buvo jos tikras vardas, bet Hollywoode ji yra žinoma kaip Joana Crawford.

Joana Crawford dabar yra turtinga ir garsi, bet ji žino, kaip yra sunku gyventi svetimam mieste be pinigų: būtį alkana ir neturėti nė cento. Ji žino, kaip biednai yra sunku pakilti ir atsiekti tikslą.

Joana Crawford, maža būdama, dalį laiko praleisdavo lakstydamą aplinkui kaimynystėj, žaisdama, "šveisdama kates" su vaikais. Ji ir jos draugės pasidarydavo sceną iš senų dėžių daržinėj ir užsideddavo liktarnes, kurios tarnavo kaip "avanscenos žiburiai"; ir tenai su žvirbliais, arkliais ir karveliais, kaip žiu-rovais ir klausovais, Joana Crawford pradėjo savo stebėtiną karjerą.

Ji tada pasirijo ir sau pasižadėjo, jog kaip ji užaugęs, tai ji bus aktorė.

Kuomet Joana buvo 8 metų, jos motina persikėlė gyventi į Kansas City ir patalpino Joaną į klioštorių, kur ji turėjo dirbti už pragyvenimą. Užsidarė jai lenktynės su vaikais ir lošimai daržinėje. Už savo užlaikymą ji turėjo padėti išvalyti 14 kambarių; valgyti virt, mazgot indus dėl 25 vaikų, apart jų nurengi-

mo ir paguldymo į lovas. Ji nešiojo mėlynas-baltas kartūnines sukneles ir miegojo vienoje iš geležinių lovelių, sustatytų ilga eile.

Po šešių metų ji nusprendė žengti aukščiau moksle. Ji įstojo kaip studentė į Stephens Kolegiją miestelyje Columbia, Missouri. Pini-gų ji neturėjo. Kaip pirmiau minėta, ji nešiojo nuo kitų merginų atliekamom, dovanotom drapanom, ir ji dirbo kaip tarnaitė prie stalų, kad užsidirbtų valgių ir kambarių.

Kai kurios merginos ją žemino kaip valgių padavėją, "veiterką," ir nieko bendro su ja nenorėjo turėti. Bet dabar tos merginos sako: "Taip, aš puikiai pažįstu Joaną Crawford. Mudvi su ja esame labai geros draugės; kolegijoj sykiu mokinomės."

Stephens Kolegija dabar taipgi didžiūojas ją. Jos didelis paveikslas kabo ant sienos valgomajame kambaryje, ir parašas po paveikslu: "Joana Crawford tarnavo prie stalų šioje valgykloje."

Tada jinai labiausia norėjo tapt šokike. Ir kuomet jai buvo pasiūlyta darbas kaip šokikei keliaujančiam teatre už \$20 į savaitę, ji griebė tą progą su didžiausiu džiaugsmu. Bet už dviejų savaičių tas teatras subankrutavo, ir Joana paliko be darbo ir be cento svetimam mieste.

Ar tas užmušė jos pasirizimą? Ne. Ji pasiskolino pinigų ir parvažiavo į Kansas City. Vėl dirbo ir taupė centus, ir vieną rytą sėdo į traukinį ir išvažiavo į Chicagą. Jai liko tik 2 doleriai, kuomet ji užsimokėjo už tikieta. Ji bijojo tuos pinigų praleisti, tai kelias dienas tik po sykį tevalgė.

Ji gavo šokikės darbą kabarete. Paskiau ji atvažiavo į New Yorką ir gavo šokti Winter Garden teatre kaip choro mergina. Bet čia vienas krutamųjų paveikslų žvalgas pamatė ją šokant ir pastebėjo, kad ji turi grožį, ritmą, jaunystę, asmenybę ir porą gražių kojų. Jis jai patarė eiti išbandyman, ar ji tiktų judamiem paveikslam.

O, ne! Joana nenorėjo būti krutamųjų paveikslų aktore. Ji svajėjo būti tokia šokike, kaip Pavlova ant Broadway. Tik po didelių argumentų, ji sutiko pasiduoti bandymui, ar ji tiktų krutamiem paveikslam; ir po to jai buvo duotas tikieta į Hollywoodą ir sutartis su \$75 algos per savaitę.

Bet Joana dar buvo toli nuo "žvaigždžių". Ji lošė tik mažas roles: kur reikėjo, vaidino tam sykiui kaip "extra"; vakarais ji šoko "Charleston," "Black Bottom," "St. Louis Hop." Ji nudažė tuziną porų čeverykių bešokdama

kontestuose ir laimėjo apie tuziną garbės taurių-trofių.

Bet ji buvo ne tokia Joana Crawford, kokia ji dabar yra. Ji buvo mažiukė, riebi mergaitė, su pasiiausiųšiais plaukais, ir stačiokė, bet jina elgėsi stačiokiškai tik todėl, kad norėjo paslėpti savo nedrąsą.

Paskiau ji suprato, kad jeigu ji nori pasilikti Hollywoode, ji turės persimainyti. Ji nustojo šokus vakarais. Pasiryzo mokintis francūzų, anglų kalbų ir dainuoti. Ji pradėjo mažinti savo svorį. Per tris metus Joana visada buvo pusiau alkana. Retai ką valgydavo pusryčių, tik išgerdavo stiklą vandens su biskeliu orindžio sulčių. Tankiai nieko nevalgydavo per visą dieną, tik stiklą pasukų (maslionų) išgerdavo.

Ji darbavosi sunkiai, ir pradėjo gauti geresnes roles. Sykį bedarant judamąjį paveikslą, jina bešokdama smarkų, šiurkštų šokį, parpuolė ir įlaužė sau kojos gurnelį. Bet ji taip bijojo prarast rolę, kad pasiūkė daktarą aprašioti jai koją, ir jina vis tiek šoko.

Joana Crawford sako, kad ji pati stebis, kaip ji taip aukštai iškilo. Ji gimė beturtė, be gražumo, o dabar yra viena iš gražiausių ir pasekmingiausių moterų, vaidinančių judžius. Ji neturėjo draugijų ar draugų būdama skurdžia studente, o dabar ji apsupta būriais garbintojų, kur tik ji neina.

Aš Tada Mąsčiau

Aš tą dieną nieko niekam nežadėjau
Ir sustojęs saulei į akis juokiaus.
Vyšnią apkabinęs sode verkė vėjas,
O aš vis tylėjau, nieko nesakiau.

Kalbino gegužis vnyšnion išilpęs,
O sušilęs buvo—vien balta puta!
Aš vis negalėjau nieko pasakyti,
Lyg burna man būtų buvus užrišta.

Ir nutilo vėjas (verkdamas užkimo!),
Ir pririšo saulę pagiry vaikai,—
Man vis mintys pynės, drąsios ir laukinės,
Kad žydės, kaip sodas, dar visi laukai.

Nejučiom atėjo vakaras ir naktį
Vedėsi pagriebs už kasų tamsių,—
Aš mačiau vis: laikas arimuis padegti,
Kad neliktų melo, vargo ir kančių.

Danas Pumputis.

(Iš "Kultūros" No. 6-7, 1938 m.)

Komunistų Santykiai su Tikinčiais

Visi nesusipratimai tarpe komunistų ir tikinčiųjų išnyks ir bendros pastangos išgelbėti progresą ir žmoniją pavados dabartinį liaudies pasidalinimą

EARL BROWDER

Browderio prakalba, pasakyta kovo 5 d., 1939 m., Bostone, Community bažnyčios parapijos sušauktam masiniam susirinkime, kur dalyvavo apie trys tūkstančiai publikos, daugiausia religiniai nusiėkusių jaunų amerikonių.

Gerbiamieji:

Šiuo tarpu Jungtinėse Valstijose laikraščiai veda plačią kampaniją, kurios tikslas yra apvienyti visus tikinčiuosius į bendrą frontą prieš komunizmą ir Komunistų Partiją. Ši kampanija paremta tuo užmetimu, būk komunizmas ir komunistai grumoją sunaikinimu jų religijai ir religinei laisvei.

Aš pasinaudoju proga jūsų malonaus užkvietimo kalbėti į jus šiandien ir išdėstyti komunistų nusistatymą šiuomi klausimu. Aš daleidžiu sau manyti, kad mes visi, pradžiai, turime tą bendrą, jog mes visi sutinkame, kad abi pusės šio klausimo turi būti pilnai pasvertos pirma, negu mes nebeuorėšime kitos pusės klausyti ir paskutinį nuosprendį išnešime. Tai yra, aš daleidžiu sau manyti, kad aš nekalbu į tuos, kurių pažiūros yra jau griežtai nustatytos ir galutinos, ir kad jų nebegalima pakeisti rimtomis diskusijomis.

Visų pirma, leiskite man aiškiai apsklembti (apibūdinti) Komunistų Partijos atsinešimą linkui religijos (tikėjimo). Mūsų partija stoji už besąlyginę tikėjimo ir garbinimo laisvę iš principo, už visišką atskyrimą bažnyčios nuo valstybės, už pašalinimą visokios prievartos sąžinės reikaluose.

Tai toks Komunistų Partijos pamatinis nusistatymas link tikėjimo visais klausimais viešosios, valdiškosios politikos. Mūsų partijos viduje mes savo nariams nestatome jokios sąlygos religijos klausimu. Išties šiandien Komunistų Partijai priklauso žmonių su įvairiausiomis religinėmis mintimis ir tendencijomis, lygiai kaip skeptikų, agnostikų ir bedievių. Savaimė suprantama, kad Partija pasilieka sau teisę, kas liečia jos narius, vesti diskusijas bet kuriuo klausimu, religiniu ar nereliginiu, kuris reikalauja nustatymo politi-

kos link socialinių ir politinių problemų. Tačiau tas niekada nereiškia prievartą, nes mūsų partija susideda išimtinai iš savanorių narių.

Tai tokia yra komunistų pozicija. Ir tai ne nauja pozicija, bet pareinanti nuo mūsų judėjimo pradžių, kurią davė mokymai Markso ir Engelson dar viduryje 19-to šimtmečio. Tačiau kyla klausimas, kaipgi galėjo atsirasti toks klaidingas supratimas, kuris perstato komunistus šalininkais prievartingo išnaikinimo religijos ir religinės laisvės?

Du faktai padarė tai galimu. Vienas tai tas, kad rusų revoliucijoje Graikiška Ortodoksų bažnyčia buvo apspolinta. Gi ta revoliucija sukūrė pirmutinę pasaulyje socialistinę respubliką Komunistų Partijos vadovybėje.

Antras faktas, tai visų marksistinės filosofijos autoritetų griežtas atmetimas visokio viršgamtiskumo elemento aiškinant pasaulį ir žmogaus istoriją, ir nustatant politiką dėl ateities istorijos vedimo ir pakreipimo. Jie griežtai reikalauja, kad tie klausimai būtų rišami taip jau griežtai mokslisku būdu, kaip yra rišami klausimai astronomijos, fizikos, chemijos arba biologijos.

Todėl mes palūkštenkime tuodu faktu smulkmeniškiau ir pažiūrėkime, ar jie prieštarauja religinės laisvės principams.

Graikiškos Ortodoksų Bažnyčios Sugedimas

Graikiška Ortodoksų bažnyčia buvo giliai paliesta rusų revoliucijos ir nuo jos daug nukentėjo visų pirma todėl, kad tai buvo **valstybinė** bažnyčia, caristinės autokratijos rankose politinis įrankis. Tokia sukanėveikta, supuvus ir nedvasinė įstaiga, kokią tik kada žmonių istorija buvo mačiusi. Tai buvo **atmetimas** religinės laisvės, taipgi simbolas ir įrankis politinio despotizmo.

Tokiam atsitikime bet koks žygis linkui religinės arba politinės laisvės, daromas Rusijos

žmonių, nors ir mažiausias žygis, galėjo būti pasiektas tikslai per griuvėsius carizmo ir tos bažnyčios, kuri buvo carizmo neribotas įrankis. Tos bažnyčios vaidmenį puikiausiai perstatė minikas Rasputinas, kuris vadovavo Nikalojaus II paskutinių metų viešpatavimui.

Pilnam išryškinimui šios klausimo fazės nereikia įsikišti nei komunistinių autoritetų. Tą klausimą yra pilnai nušvietę istorikai visų religijų (išskyrus, žinoma, Graikų Ortodoksų bažnyčios istorikus) dar net prieš socialistinę 1917 metų revoliuciją. Gaila tik, kad tie istorikai tas savo knygas sudėjo į užmirštus archyvus, idant nepakenktus tos bažnyčios politiškai kovai prieš Sovietus—kovai, kuriai jie po revoliucijos pritarė.

Galima atžymėti ir tą, kad tas pats Graikiškos Ortodoksų bažnyčios pakrikdymas Rusijoje buvo dalimi buržuazinės demokratinės revoliucijos, o ne ypatinga dalimi socialistinės revoliucijos. Nežiūrint nei to, kad tas buvo pasiekta tikslai prie Sovietinės Respublikos. Juk lygiai taip ir visi kiti paprasčiausi demokratiniai laimėjimai buvo pasiekti tikslai Sovietinėje Respublikoje.

Šis rusų bažnyčios atskyrimas nuo valstybės supuola istoriniai su katalikų bažnyčios atskyrimu nuo valstybės per didžiąją francūzų revoliuciją, kuri buvo buržuazinė revoliucija. Jeigu rusų bažnyčia buvo atskirta su daug mažesne prievara ir mažesniais sunkumais, tai tik todėl, kad tas reikalas buvo jau taip senai pribrendęs, jog socialistinė revoliucija tikslai pabaigė tą darbą. Tas rusų revoliucijos žygis istoriniai supuola su Jungtinių Valstijų kova per 60 ar 70 metų laikotarpį po Nepriklausomybės Paskelbimo. Skirtumas tik tame, kad Rusijoje tas buvo pravesta bėgyje keleto trumpų metų, tuo tarpu Reformacija Centralinėje ir Vakarinėje Europoje ėmė kelius šimtus metų—reformacija, kuri Rusijos tais laikais beveik nepalietė.

Gyvi Pavyzdžiai iš Šių Dienų Istorijos

Kad Rusijoje kovos su bažnyčia reikalavo paprasčiausias žmonių siekimas politinės laisvės, o ne kad tai būtų buvę specialiu socialistų arba komunistų programos punktu, dar ryškiau mums parodo šiandien pasikartojimas istorijos tose šalyse, kurios kovoja už demokratiją ir nepriklausomybę. Puikų pavyzdį mums duoda Ispanija ir Meksika.

Aš žinau, be abejonės, kad visi reakcio-

neriai rodo pirštą į susikirtimą tarpe bažnyčios ir valstybės Ispanijoje ir Meksikoje. Jie tai skaito ženklų komunistų įtakos tose šalyse. Bet šitokia jų propaganda yra taip aiškiai neteisinga, jog ji neturėtų suklaidinti nei vieno apsišvietusio žmogaus.

Kiekvienam Ispanijos istorijos laikotarpiui, kada tikslai žmonės bandė siekti demokratijos ir civilizacijos, jie matė bažnyčios vadovybę (aišku, visada su mažomis išimtimis) reakcijos pusėje. Tuo būdu kiekvienas liaudies pasijudinimas apsierekšdavo taipgi judėjime prieš bažnyčią, atsižymint bažnyčių deginimu ir tt.

Kai keli metai atgal gimė Ispanijos respublika, vėl prasidėjo ta pati kova. O kad tos kovos nepraėjo Ispanijos Komunistų Partija, tai parodo tas negincijamas faktas, jog ji taip buvo silpnutė, kad negalėjo išrinkti nei vieno atstovo į parlamentą prieš 1936 metus. Gi kuomet Komunistų Partija sustiprėjo, jos įtaką visuomet buvo panaudota švelninimui religinio klausimo. Tas, žinoma, nereikšmia, kad Komunistų Partija būtų darius nušileidimų su fašistais einančiai bažnyčios vadovybei.

Lygiai taip Meksikoje susikirtimas tarpe valstybės ir bažnyčios eina nuolatos nuo 1911 metų revoliucijos ir jis buvo aštriausias kaip tik tuo laiku, kada Meksikos Komunistų Partijos visai nebuvo, arba kai jinai buvo visai silpnutė ir persekiojama sekta. Prezidentas Cardenas yra pirmutinis Meksikos prezidentas, kuris yra krikštijamas "komunistu" (jis gali rasti pasitenkinimo tame, jog ir prezidentas Rooseveltas kenčia nuo to paties kaltinimo). Betgi Cardenas taip pat pirmas Meksikos prezidentas nuo 1911 metų, kuriam pavyko gerokai sušvelninti tą susikirtimą tarpe valstybės ir bažnyčios, neišsižadant revoliucinės programos, kuri yra įrašyta Meksikos Konstitucijon.

Kai Bažnyčias Degino Amerikoje

Pagaliau tie Jungtinių Valstijų piliečiai, kurie vadina komunistus bažnyčių degintojais ir religijos persekiotojais, turėtų atsargiau pastudijuoti mūsų šalies istoriją. Jie ten surastų, kad iš tiesų Amerikoje yra buvę bažnyčių deginimų ir religinių persekiojimų, bet visuomet viena religinė grupė taip kovojo prieš kitą religinę grupę. To niekada nėra padarę bedieviai arba komunistai.

Pastaruoju laiku pasirodė labai įdomi knyga. Ją parašė Ray Billington ir ji vadinasi

"The Protestant Crusade." Ji kalba apie judėjimą prieš katalikų bažnyčią Amerikoje pirmoje dalyje 19-tojo šimtmečio. Knyga parašyta iš katalikams prielankaus taškaregio, bet pilniausiai paliausuoja komunistus nuo visokios atsakomybės dėl pradžios religinės napykantos šioje šalyje.

Tiek ir užteks dėl pirmo užmetimo komunistams, būk jie esą religinės laisvės priešinai. Pilniausia įrodoma, kad visi didieji susikirtimai tarpe valstybės ir bažnyčios, kurie taip lengvaširdžiai užmetami komunistams, gimė abelnam demokratiniams žmonių judėjime už politinę ir religinę laisvę. Jie charakterizuoja buržuazinę demokratinę revoliuciją, atkreiptą prieš feodalizmą ir pusiaufeodalistines liekanas. Tos kovos pernešamos į proletarinę revoliuciją tiksliai ten ir tik tokiam laipsnyje, kur buržuazinė revoliucija buvo užvilktą arba neužbaigtą.

Marksistinė Filosofija ir Religija

O dabar apie antrą užmetimą komunistams, kuris liečia marksistinę ideologijos ir filosofijos atmetimą viršgamtiškumo pasaulyje ir pažiūrose, kuriuo mes remiamie savo programą ir reikalavimą vaduotis išimtinai moksliniu supratimu. Visų pirma leiskite man pakartoti, kad Komunistų Partijos nariams nėra daroma jokio religinio ar anti-religinio kvotimo, ir kad vis daugiau ir daugiau įkvotini įstoja praktikuojančių įvairių bažnyčių pasekėjų. Bet jie suranda, kad Komunistų Partijos programa ir veikla, kaip atskiras dalykas nuo marksistinės filosofijos, kaip jie patys sako, "yra arčiausia, ką mes galime surasti gyvenime pritaikytos krikščionybės." Ir iš tiesų negalima užgnėnti to fakto, jog krikščionybė ir dauguma kitų tikėjimų turi komunistinių tradicijų ir tokių etiškų mokymų, kuriuos galima pasiekti šių dienų pasaulyje tiksliai pagal Komunistų Partijos programas.

Betgi yra susikirtimas tarpe marksistinės filosofijos ir komunistinio judėjimo gyvenime, ir tarpe aiškiai religinio, etinio, arba filosofinio idealistinio priėjimo prie socialinių ir politinių klausimų—susikirtimas yra ir tada, kada tie priėjimai baigiasi priėmimu Komunistų Partijos greitosios politinės programos.

Ir kas liečia mus, komunistus, tai mes esame paskutiniai žmonės vengti tą klausimą diskutuoti arba jo reikšmę mažinti. Tačiau mes reikalaujame tą susikirtimą palaiykti,

kiek tas pareina nuo mūsų, jam priklausomoje vietoje, būtent, kaip susikirtimą tarpe **idejų**. O tas nebūtinai reiškia ir neturėtų baigtis susikirtimu tarpe žmonių, kurie susitaiko ant tuojautinės veiklos programos, bet nesusitaiko dėl to protinio tako,—kuriuo jie priėjo prie tos bendros programos. Mes esame pasiriję neleisti niekam pavartoti jokių ginčus dėl marksistinės filosofijos suardymui žmonių vienybės jų kovoje už pravedimą greitosios susitartos programos, ar tai būtų paprasta programa demokratinio fronto, arba net programa įsteigimui socializmo. Po teisybei, geriausias įrodymas marksizmo stiprumo, mūsų supratimu, yra jo **sekmingas prisidėjimas prie apvienijimo darbininkų klasės ir visų darbo masių**.

Mes nesame sektantai, arba dogmatai. Mes žinome, kad galimas daiktas, jog net ir tada, kada ateis laikas, kuomet Amerikos žmonių dauguma nusitars įsteigti socializmą pagal Komunistų Partijos programą—net ir tada didžioji dalis tos žmonių daugumos nesupras, neigi sąmoningai priims marksistinę filosofiją. Bet juos stums prie to greitieji reikalai, kurie jų galvose pasireikš įvairios minties religinėse, etinėse arba filosofinėse-idealistine formose.

Todėl iš mūsų pusės būtų daroma didžiausia paikystė, jeigu mes statytume dogmatinius užtvarus tarpe mūsų partijos ir didžiosios žmonių masės, kurie nesupranta marksizmo ir kurie neturės progos jį suprasti dar gero ką laiką. Dogmatinis marksizmas, mūsų supratimu, yra visai svetimas visam mokymui Markso ir jo įpėdinių Lenino ir Stalino. Būtent kaip tik tą turėjo mintyje ir patsai Marksas, kuomet, visokio plauko dogmatams* pradėjus jį cituoti prieš jį patį, garsiai sušuko, kad jis pats, Marksas, nesąs marksistas, jeigu jau iš tiesų marksizmas esąs toks, kokių jį persto tie dogmatai.

Ne, mes nesame dogmatai. Bet neigi mes esame taikstytojai oportunistai, kurie bando suklijuoti apvienytą žmonių judėjimą iš vienas kitam prieštaraujančių idejų kavalkų, arba iš bespalvio bendro užvardytojo turtingų ir daugforminių populiarių minčių. Mes pavartojame mūsų marksizmą kaip įrankį atradimui tų pasekmingų spėkų, kurios gali suvienyti ir suvienys liaudį kovoje už jų gyvenimo

*Dogmatas yra toks žmogus, kuris ima dalyką labai siaurai, mechaniskai.

reikalus, neatsižvelgiant į jų skirtumus idejose, ir pagelba tos bendros kovos palaipsniai pasieks vis didesnį ir didesnį idejų apsievienijimą. Nes tai yra branduolis mūsų supratimo (užtad mes esame vadinami materialistais), kad pasaulis ir gyvenimas stovi pirmoje vietoje ir iš jojo išauga ideja, o ne iš idejos pasaulis arba gyvenimas. Taipogi mes teigiame (užtad mes esame vadinami dialektikais, o ne mechanikais materialistais), kad ideja, kai ji atitinka tikrovei ir laimi savo pusėn mases, pasidaro tokia didelė jėga, kuri gali sutvarkyti, vairuoti ir vesti žmoniją į pilną laisvę. O tas reiškia tą patį, kaip ir pilną pasiekimą žmonijos pajėgumo.

Marksismas Neišsivadamas

Vis dažniau ir dažniau tikintieji žmonės su komunistinėmis tendencijomis klausia manęs, kodėl Komunistų Partija neišsivada marksizmo, kuriam priešinasi bažnyčios? Kodėl, girdi, Komunistų Partija atvirai nepriima religijos, kaip būdo pasiekimui masių, na, kad ir jau vien tik praktiškais ir oportunistiniais sumetimais?

Aš manau, kad į šiuos klausimus galima taip atsakyti, jog tai negalimas daiktas, kad lengviau suprastų kiekvienas,—suprastų net ir tie, kurie siūlo religiją. Tik užtenka įsivaizduoti tuos žingsnius, kuriuos reikėtų padaryti, ir kas iš to visko išeitų.

Tokius pasiūlymus paprastai duoda krikščionys. Jie iš tiesų siūlo Komunistų Partijai priimti krikščionybę. Bet jeigu mes tai padarytumėme, tai tuojau mes atstumtumėme žydus, mahometonus ir daugybę nekrikščioniškų sektų, jau nekalbant apie didelę žmonių masę (Jungtinių Valstijų gyventojų daugumą), kurie nepripažįsta jokios religijos, o taipgi mažesnes grupes atvirų bedievių. Tai reikėtų arbitrariškai žmonių padalinimą, vietoj didesnio apsievienijimo.

Bet ir tada mūsų bėdos tiktai prasidėtų. Mes žinome, kaip krikščionys yra išsidalinę į visokias skirtingas grupes bei sektas. Didžiausioji krikščionių bažnyčia (būtent, katalikų) apima tiktai apie vieną trečdalį visų krikščionių, o visi kiti yra pasidalinę į įvairiausias protestoniškas grupes. Katalikai yra įsitikinę, kad visi kiti krikščionys yra tiktai apsimaskavę bedieviai ir juo pavojingesni jie yra už tikruosius bedievius, nes jie yra apsimaskavę, pasislėpę. Tuo tarpu dauguma protestonų tebežiūri į katalikus, kaip į stabų garbintojus ir priklausomus nuo svetimos valstybės (Romos), net ir

tada, kada jie to klausimo viešai nekelia. Netgi ne visi metodistai gali sutilpti į vieną bažnyčią, tas pats su presbyterijonais ir baptistais, jau nebekalbant apie mažesnes grupes.

Na, ir jeigu krikščionys patys negali susivienyti, net nei eiti prie susivienijimo, tai kur pamatas manyti, kad komunistų priėmimas krikščionybės pagelbėtų apvienyti žmones apie politinę programą?

Visai neapsimoka nei kalbėti apie kitus tikėjimus, kaip, pavyzdžiui, žydų. Tikintieji žydai tuojau pasipiktinusiai užprotestuotų prieš komunistus, jeigu jie užgirtų jų religiją. Dalykas tame, kad taip baisiai atnaujinu viduramžių kanibalistinį anti-semitizmą ir praplėtė jį fašistai kaip tik visai nepamatuoti sūrišdami žydų tikėjimą su komunizmu.

Nepalyginamai didesnis skaičius žmonių protauja religiniais, negu moksliniais. O tai pareina nuo mūsų švietimo sistemos silpnų. Gi jeigu religinis priėjimas prie politinių problemų atidaro duris begaliniam pasidalinimui, tai griežtai mokslinis priėjimas duoda aukščiausį apsievienijimą ir daugiausia prisideda prie atsiekimo žmonių brolybės. Dar nėra buvę surasta tokio religinio tikėjimo masto, su kuriuo sutiktų visi tikinti žmonės. Bet toks mastas randasi tiems, kurie priima mokslinį priėjimą prie politinių problemų.

Štai kodėl visi mokslai, išskyrus socialinius mokslus, beveik visai panaikino viena kitai prieštaraujančias protavimo mokyklas. Tuo tarpu socialinių mokslų srityje tesurandame pradžią vienybės Amerikoje. O tai tik todėl, kad tų mokslų galimybės tebėra plačiai užginčijamos ir kad jų pripažinimas reikėtų pripažinimą teisingumo visai nepiekinamų marksizmo arba komunizmo mokymų. Tačiau mokslinis protavimas yra labai galinga pajėga, kurią labai sunku sunaikinti. Štai kodėl Komunistų Partija, palyginamai visai mažytė, turi gana plačios įtakos mūsų šalyje ir ta įtaka smarkiai auga.

Besilaikydama šio mokslinio nusistatymo ir tuo pat tarpu nuosirdžiausiai susilaikydama nuo bet kokie paniekinimo religinių įsitikinimų visų tikinčiųjų, taipgi prisidedama prie užtikrinimo religinės laisvės, Komunistų Partija suranda teisingą kelią aukščiausiam apsievienijimui ir padarymui pasekmingų darbe visų, kurie sutinka su praktiškąja komunizmo programa. Tuomi ji taipgi parodo didžiausią galimybę bendradarbiavimo su plačiausiomis progresyviomis ir demokratinėmis masėmis,

kurios sudaro gyventojų daugumą. Ir tas mūsų kooperavimas (bendradarbiavimas) su plačiausiomis masėmis, pagrindu minimum programos dėl pagerinimo socialių sąlygų dar prie kapitalizmo (tokios minimum programos, kurią šiandien atstovauja Naujoji Dalyba), auga kasdien. Šitam procese mes vis daugiau ir daugiau įsitraukiame į bendradarbiavimą su tomis grupėmis, kurios yra apsvieniję pamatų jų religinio nusistatymo. Mes sveikiname tokį bendradarbiavimą ir darome viską, idant jis pasidarytų kuovaisingiausias.

Kaip Kam Nemalonių Pasekmės

Šitas komunistų bendradarbiavimas su religinėmis grupėmis, pamatu minimum programos dėl pagerinimo socialinių liaudies sąlygų, duoda ir tokių šalutinių produktų, kurie labai nemalonūs tuliems mūsų prie teliams. Aš turiu mintyti straipsnį, tilpusį žurnale "American Magazine," kuriame bandoma įrodyti, kad Komunistų Partija "gręžianti iš vidaus" protestoniškas bažnyčias. Ir tas gręžimas esąs taip sekmingas, jog jau neužlgo dauguma protestonų būsią po komunistų įtaką.

Zinoma, tokių fantastiškų išvadų prieinama visai paprastu procesu, išskiriant komunistus tuo pačiu mastu, kokiu ponias Dilling kadaise "išvilkdavo viršun" komunistą prezidento Roosevelt, Rooseveltienės ir Aukščiausio Teismo nario Felix Frankfurter. Ir jūs negalite kaltinti komunistus dėl to nemalonomo, nes jeigu mes ir visai prasišalintume nuo Amerikos scenos, ponas Dies ir ponias Dilling vis tiek tvirtintų, kad mes tikiai "pasislėpėme" ir dar energingiau jie "iškeltytų aikštėn" kiekvieną nuoširdų pažangų žmogų kaip "pasislėpusį komunistą."

Labai įdomus bus tas faktas, idant supliekti tas fantazijas apie "komunistą" protestoniškose bažnyčiose, kad mes Komunistų Partijoje turime narius daugiau praktikuojančių katalikų, negu bet kurios kitos religijos pasekėjų. Nors, tiesa, mes užmezgame daug simpatingų ryšių su praktikuojančiais protestonais, bet labai retai juos gauname partijon. Tuo tarpu tarpe katalikų simpatingi ryšiai daug greičiau padaro juos aktyviais ir ištikimais Komunistų Partijos nariais.

Kai aš paprašiau vieno kataliko partijos nario paaiškinti man priežastį šito fakto, tai jis man šitaip atsakė: Jo religinis mokymas ir disciplina pripažįsta medžiaginio pasaulio tikrovę, ko esą beveik visai stoka protestoniškose

bažnyčiose, bet ką jis suradęs suderinamo su marksistiniu dialektiniu materializmu. Jis visų pirma skaito save kataliku, bet sakosi esąs protiniai įsitikinę, kad būsima visuomenės forma bus komunizmas. Jis tikis, kad jeigu jis prisidės prie priartinimo komunizmo, tai jis sekmingiausia prisidės prie palaikymo jo religijos. Jis nurodė, kad jo bažnyčia, nepaisant visų keblumų, vis tiek išmoko prisitaikyti prie kapitalizmo, nežiūrint jos ryšių su senąja feodalistine santvarka. Todėl jis tikisi, kad ji su mažesniu pasipriešinimu priims naują socializmo visuomenę.

Šio partijos nario pažiūros yra įdomios ir aš jas jums perduodu kaip tokias. Apie jų sveikumą aš tik tiek galiu pasakyti, kad, pavyzdžiui, darbo unių judėjime komunistai nesuranda sutartingesnių ir pasekmingesnių bendradarbių, kaip tuose rateliuose, kur katalikai yra daugumoje.

Iš šių faktų jūs galite suprasti, kodėl Komunistų Partija neatsako tokios pat rūšies piktumų išniekinimu, kokį prieš mus vartoja reakcioniškoji katalikų bažnyčios kunigija, kurią atstovauja kunigai Coughlin ir Curran. Jie nėra atstovai katalikiškos visuomenės ir kaip jų ryšiai su maminium ir užsieniniu fašizmu pasidaro ryškesni, jiems lemta susilaukti pasmerkimo nuo jų pačių pasekėjų. Tuo tarpu jų keiksnojimas duoda ir ką nors labai gero, tai yra, kadangi jie yra žemo protinio kalibro, tai dauguma jų klausytojų lieka nepatenkinti ir susižingeidauja sužinoti šį tą apie taip plačiai kalbamą komunistą. Pasekmės tokios, kad mūsų literatūros platinimasis tarpe katalikų auga nepaprastai smarkiai. Vis didėjęs skaičius katalikiško jaunimo, kurį kunigas Curran siunčia į mano prakalbas tyčiotis ir trukdyti, pasilieka ramtis ir sueina į rimtas diskusijas, iš kurių jie beveik visada išeina platesne pažūra o palieka kovingą neapykantą, kurią atsinešė ateidami.

Ženklas Pasikeitusių Laikų

Visi šitie auga draugiški susisiekimai tarpe komunistų ir tikinčiųjų nėra tik taip sau nepaprastas ir atsitiktinas dalykas. Jie yra ženklai gilių judėjimų, kurie pradeda pasireikšti žmonėse. Jie yra atspindys gilėjančio susirūpinimo bekylančio fašizmo pavojum Jungtinėse Valstijose ir susijaudinimo dėl Berlyno-Romos-Tokyo ašies agresijų, kurios grūda pasaulį į Antrą Pasaulinį Karą. Kada jie mato karą kurstytojus, maršuojančius po viena "Anti-Ko-

munizmo" vėliava, tai ilgais laikais įskiepyti prietariai prieš komunistus pradeda trupėti—trupėti bent jau tiek, kad jie pradeda suprastai, jog jie ir komunistai turi bendrą priešą ir kad tas priešas yra nepaprastai kovingas ir toks pavojingas, kokie istorija iki šiol nebuvo mačiusi.

Visų ištikimų ir veiklių katalikų ir protestonų bažnyčios pasekėjų sunki padėtis po Hitlerio režimo ir tie kanibališki pogromai prieš žydus, išbudino ir išgąsdino visus protaujančius bažnyčios pasekėjus Jungtinėse Valstijose. Jie nebegerai priimti senų formalių ir gatavai nukaltų atsakymų dar prieš Hitlerio įsigalėjimo laikus. Jie stato rimtus klausimus ir reikalauja rimtų atsakymų.

Fašistinėms spėkoms besiskelbiant **bažnyčia**, prievartos keliu sugeriant visas gyvuojančias bažnyčias, mūsų amerikoniškų bažnyčių nariai nebepasitenkina paviršutiniu palyginimu su pirmesniais susikirtimais tarpe bažnyčios ir besidemokratizuojančių valstybių, kurios siekė atimti galią iš bažnyčios ir ištraukti ją iš politikos. Čia mes turime ką nors visai skirtingo, iš tiesų visai priešingo—ką nors, kas grumojasi atsukimui atgal žmonių progreso laikrodžio ne į Viduramžius, bet į priešcivilizacinius laikus. Grumojant fašistiniam absoliutizmui, kuris nebepasitenkina spaudimu vardan Dievo, bet skelbiasi patim Dievu, pavydale Der Fuehrer ("Vado"), kuris sunaikina ištisas tautas savo geležine ranka ir paspyrimu militarinės kulkos, Amerikos bažnyčių žmonės nebeišsigąsta to pavojaus, kelių citatų iš Markso, Engelo, Lenino ir Stalino filosofinių raštų, kurie atmeta viršgamtinių įtakų supratimą idėjų srityje. Čia mes turime ką nors skirtingo, iš tiesų ką nors visai priešingo—tą, kas paverčia visą supratimą apie religiją ir Dievą patį į nuožnią militarinę mašiną, sėjančią mirtį ir naikinimą iš debesų ant vyrų, moterų ir vaikų lygiai.

Visa Amerika Nugąsdinta

Kad visa Amerika yra sujaudinta ir išgąsdinta to baisaus pavojaus, tai parodo bėgama apsiginklavimo programa—programa, kuri pasidarys milžiniško dydžio pirma, negu jos nebereikės. Ar kas nors dar abejoja, tai yra, nežino, iš kur ateina tas pavojus, prieš kurį Amerika ginkluojasi?

Kaip diena aišku, kad pavojus nepareina iš "bedieviškosios" Sovietų Sąjungos. Sovietų Sąjunga jau išgyvavo 21 metą ir dar nei vie-

nas jos kaimynas neturėjo priežasties bijoti jos ginkluotų spėkų, nežiūrint to, kad kai kurios valdančiosios klasės drebėjo iš baimės prieš jos idėjas. Juo tvirtesnė Sovietų Sąjunga darosi, tuo daugiau ji gali įrodyti savo nepalaužiamą atsidavimą tarptautinei tvarkai, taikai ir nepaliečiamybei sutarčių tarpe tautų.

Ne, nebegerai būti jokios abejonės galvoje nei vieno protaujančio žmogaus, kuris nors paviršutiniausiai yra susipažinęs su padėtimi. Pasaulį grūda į naują karą Berlyno-Romos-Tokyo ašis, tai yra, "Anti-Komunistinė" sąjunga. Štai kur randasi neprieteliai visos žmonijos, paties civilizacijos.

Jei tas tiesa—ir kas gi galėtų tą užginčyti?—tai ką tada mes begalime manyti apie tuos, kurie tebešūkauna apie "komunizmo pavojų"? Komunizmas bus ir gali būti tiktai tas, ką iš jo padarys dauguma žmonių, ir jeigu mes negalime pasitikėti žmonėmis, tai visos šnektos apie žmonijos laisvę virto vien tik veidmainystės.

Ir ką mes galime bemanyti apie tuos, kurie daug gudriau kalba apie "diktatūrų pavojus" ir suverčia krūvon Vokietiją, Rusiją, Italiją ir Japoniją? Visa tai tik padaro priešą išrodančiu stipresniu, negu jis iš tiesų yra, pasėja paniką tarpe demokratių žmonių ir neprileidžia prie natūrališko ir neišvengiamo bendradarbiavimo natūrališkiausių ir nedalomiausių draugų šioje pavojingiausioje žmonijos istorijos valandoje.

Žiauri tiesa, kuri reikalauja žiauriai atviro pasakymo, yra tame, kad kiekvienas veikėjas (visuomenininkas), kuris šiandien agituoja prieš Sovietų Sąjungą, tuomi nueina tarnauti Berlyno-Romos-Tokyo ašiai, idant padėti jai praveisti jos planus dėl užkariavimo viso pasaulio.

Pasiduosime Vergijai, ar Pasipriešinsime?

Klausimas prieš mus stovi toks: **pasidavimas ar pasipriešinimas**. Ar nors kas galvoja apie pasipriešinimą, bet tuo patim laiku nori, kad Jungtinės Valstijos vienos paneštų tokio pasipriešinimo našta? Žinoma, kad ne, nes tokia ideja yra niekas daugiau, kaip paslėpta pasidavimo forma, atidėjimas nuosprendžio iki likusiojo pasaulio dalis bus jau užkariauta.

Ar kas nors galvoja apie pasipriešinimą Berlyno-Romos-Tokyo ašiai ir tuo pačiu kartu nenori turėti tarpe Amerikos draugų kiekvieną spėką, didelę ir mažą, ypatingai didelę, kurią

(Tąsa ant 31 pusl.)

PERŽVALGA APYSAKOS "ŪKANOS"

DR. A. PETRIKA

PERNAI ALDLA išleido mano gero draugo Miko Rasodos-R. Mizaros kūrinių "Ūkanos." Ši bus bene tik ketvirta iš eilės jo apysaka. Taigi autorius grožinę literatūrą mėgiančiai lietuvių visuomenei jau žinomas.

Jei kas mane paklaustų, ką aš manau apie "Ūkanas," pasakyčiau, kad jos skaitosi gan sklandžiai, kad skaitytojo dėmesį išlaiko kuone iki galų ir kad didžiūmai skaitytojų jos patiks. Galėčiau dar pridėti, kad autorius yra vienintelis Amerikos lietuvių kairiosios srovės rašytojas-beletristas, kurį skaitant nereikia žiovauti ar jaustis, tarsi akėčias arimais vilktum. Dar daugiau: Mikas Rasoda yra daug žadantis apysakininkas, jis turi neabejotino rašymų gabumo, taigi ir ateitį. Apysakos kalba pusiau modernistinė, pusiau amerikietiška.

Jei į literatūrą mes žiūrėtume vien tik kaip į smagų pasiskaitymą, tai autorių ir jo kūrinių vertintume sulyg to, kiek smagumo padarė jo darbas vidutiniam skaitytojui ar kiek egzempliorių jo knygos išpirkta. Tačiau literatūrai, ypač realistinei, mes statome dar ir tam tikrų reikalavimų: reikalaujame iš veikalo atitinkamo kūrybinio, meniško, kultūrinio ir literatūrinio lygio. M. Gorkis sako, kad literatūra, tai gyvenimas, kad ji negali skelbti falšo, negali gyvenimo šaržinti; kad literatūra yra visuomeninis aktas, o ne individualus. Todėl ir nustatydami Miko Rasodos kūrinių konkrečią reikšmę, privalome ieškoti jame tipiško, daugumai bendro, kolektyviško elemento, kuriame atspindėtų vienas ar kitas bendras socialinis, ideologinis ar psichologinis procesas.

Ar Miko Rasodos "Ūkanos" yra visuomeninis-socialinis kūrinys, ar visi jo personažai yra ištraukti iš aktualaus gyvenimo, ar jie *tipiški atstovai* tūlos visuomenės dalies, ar jie įtikinanti, realūs? Atsakyti į visus šiuos klausimus galima tikta neigiamai. Kiek "Ūkanos" paryškina Am. lietuvių gyvenimą etnografiniu, tautiniu, psichologiniu ar istoriniu atžvilgiu? Ką mes iš "Ūkanų" sužinome apie lietuvių gyvenimą anglies kasyklose, kur Justinas Rudis gana ilgai dirbo? O ten turėjo būti nemažai lietuvių, įvairių jų organizacijų, stiprus darbininkų judėjimas, nes, autorius mums sako, Justinas ten socialistams prakalbas sakęs, juos organizavęs, jų spaudai rašęs, nors jo veikimo ir *neparodo*. Ką mes su-

žinome apie Čikagos lietuvių gyvenimą, kur Rudis gyveno, mokėsi ir visuomeninį darbą dirbo? Ką mes galiau sužinome iš "Ūkanų" apie Ričvilės lietuvių gyvenimą, kurių ten buvo apie 5,000? Pasakyta tik tiek, kad didelė jų didžiūma buvo klebono Grybaičio įtakoj. Tik tiek. Jeigu jau ten buvo 5,000 lietuvių, tai Ričvilė turėjo būti gana didelis miestas, ten turėjo būti stambus pramonės centras. Apie padėtį fabrikuose, kuriuose lietuviai dirbo, apie jų ekonominį, politinį, socialinį ar kultūrinį gyvenimą—autorius nieko mums nepasako, ne tik *neparodo*. Visuomeninių problemų jis *visai nekelia*.

Koks milžiniškas skirtumas tarp Miko Rasodos "Ūkanų" ir tokių visuomeninių romanų (nežiūrint gausaus juose esamo žurnalistinio elemento), kaip Upton Sinclairio "Raistas," "Karalius Anglis," "Aliejus" ir kitų! Perskaičius tokių Sinclairio romanų skaitytojo sąmonėje taip ir lieka autoriaus sukurtas vaizdas ar tai mėsos konservavimo pramonės, ar anglies kasyklos, ar žibalo versmų. Galima dar būtų prisiminti kad ir Julmio — Juliaus Misiukevičiaus — vaizdelį "Lidija Mursija," kuriame taip ryškiai, taip reljefiškai nupieštas ispaniškojo puoblo gyvenimas.* "Ūkanose" skaitytojas visa to neranda, visuomeninio vaizdo jų autorius nepiešia. Visuomeniškai Miko Rasodos apysakos fonas labai ūkanotas. Visą problemą autorius suveda į siaurą individualų ratą, į personalių santykių problemos sprendimą, vieno žmogaus konflikto aiškinimą.

Taigi, šia prasme, "Ūkanas" negalima laikyti visuomenine-socialine apysaka. Jas galima būtų pavadinti psichologiniu kūriniu, traktuojančiu pamatiniai vieno žmogaus dorovinę evoliuciją, ar jo privatinę revoliuciją, jo subjektyvius išgyvenimus. Visa kita subordinuojama vieno centrinio personažo išryškinimui arba, geriau sakant,—jo paneigimui.

Mikas Rasoda pasiėmė atvaizduoti Amerikos lietuvių gydytojų buitį, aprašyti tariamai "Ūkanotą" jų gyvenimą, ir tuo įrodyti savo pasirinktą blogio ir gėrio tezę, pademonstruoti visuomenei savo moralines pažiūras. Menamas d-ro Rudžio gyvenimas, tai kova tarp moralybės ir nemoralybės. Dėl to ir apysakos tonas perdėm didaktiš-

*"Kultūra," 1938 m. 8, 9 nr.

kas, pamokslininkaujantis, moralizuojantis. Autoriui rūpėjo ne parodyti gyvenimą tokiu, *koku jis iš tikrųjų yra*, bet išgarbinti dorovinį principą ir Dostojevskiškai nubauti kaltininkus, pa-neigiusius tą principą.

Apysakos Fabula

Kaip autorius visa tai atlieka? Jis susitveria Justiną Rudį, parsikviečia jį iš Lietuvos, pirmausia apgyvendina anglies kasyklose, padaro jį socialistų vadu, jų laikraščių žymiu bendradarbiu (komunistų tuo metu dar nebuvo), išsiunčia į Chicago, išmokina daktaru ir apgyvendina Ričvilėj. Chicagoj besimokydamas Justinas susipažįsta su nebe pirmos jaunystės mergina Ona Raugalaite, turinčia "krūvą pinigų", kurie jam reikalingi mokslui baigti. Prašo jis Oną paskolos, bet ši nesutinka—jai geriau pinigus banke laikyti, saugiau. Tada Rudis, nors ir nemylėdamas, pasiperša Raugalaitei, papasakoja jai, kad ji, už jo ištekdama, kada nors bus ponė daktarienė, nereikės jai dirbtuvėje dirbti, važinėti į gražią automobilį, turės ištaigius namus ir gyvens prabangoj. Ona tuo pasiūlymu susižavi ir sutinka už Justino ištekti. Gyventi draugė mažai jiems tenka, nes Justinas mokosi Chicagoj, o Ona persikelia Ričvilėn ir ten dirba skalbykloj. Savo uždarbiu gelbsti Justinui mokslą eiti. Atostogų metu juodu irgi retai kada susitinka, nes Justinas dirba ar tai anglies kasyklose, ar ūkyje.

Baigęs mokslą, dr. Rudis, Onos giminių kviečiamas, įsikuria Ričvilėj. Pradžiai labai sunki: laisvamanių mažai, o ir tie patys nauju daktaru nepasitiki, eina pas jų ideologinį priešą, kataliką, d-rą Klimą. Katalikams jį pas d-rą Rudį draudžia eiti klebonas Grybaitis. O čia dar senos skolos iš visų pusių slėgia. Be to, d-rą Rudį prokuroras areštuoja ir iškelia jam bylą už padarytą tūlai katalikei merginai abortą. Aišku—čia klebono Grybaitio pasidarbavimas. Išbristi iš šios dilemos tik vienas kelias: susitaikymas su klebonu Grybaitiu, nes jo rankoj yra visos tos painiausios siūlai. Ir dr. Rudis nueina patvirtinti savo civilinį šliūbą bažnyčion. Laisvamaniai tada prakeikia jį, kaip veidmainį. Bet jo ekonominei būklei dėl tos avantiūros žymiai pasitauso: prokuroras, klebono patiriamas, panaikina prieš jį iškeltą bylą, pradeda pas jį lankytis profesijos reikalais katalikai, Ričvilės lietuviai profesionalai kviečia jį pas save ir pradeda skaityti savo kolegą.

Tačiau į d-ro Rudžio gyvenimą įnešama naujas disonansas: paaštrėja jo asmeniniai santy-

kiai su žmona, šeimos židinys griūva. Vėsdamas Oną Justinas Rudis dėl jos "pinigų krūvos" manė, kad meilės stoka atstos jam įsigyta profesija ir visuomeninis darbas. Kol jam nereikėjo su Ona drauge gyventi, meilės stoka buvo lyg ir nejaučiama, bet sukūrus bendrą gyvenimą pasirodė, kad be meilės gyvenimas neįmanomas. Kasdieniniai barniai ardė sveikatą, dilino nervus abiem. Be to dar d-ras Rudis susitinka gražią, išmokslintą ir gabią turtingo biznieriaus dukterį Vandą Sundukaitę. Vanda avantiuristė, inteligentiška kokietė, daug svieto mačiusi, taktiška—nejučiomis įstringa d-rui Rudžiui į širdį. Jo žmona dora, darbšti, rūpestinga, bet ji sena, negraži, bemokslė, betaktė, neurasteniškė, todėl negali konkuruoti su kultūringa nors ir abejotinos reputacijos Vanda. Ona matydama, kad Vanda galutinai užkariavo Justino širdį—nusiunodija iodu.

Tai tokia apysakos fabula, kuri, reikia pripažinti, suinteresuoja skaitytoją. Tik ar ji įtikinanti, ar ji gyvenimiška? Ar apysaka, bendrai, atvaizduoja tipišką Amerikos lietuvių gydytojo gyvenimą, ar jį būdingą tos profesijos nariams? Ar d-ras Rudis yra tipišką lietuvių gydytojo atstovą, ar tik autoriaus fantazijos sutvėta schema, jo paties išgalvotas Frankensteinas-pabaisa? Pastatykime d-ro Rudžio vietoj inžinierį, advokatą ar kurį kitą profesionalą ir tas apysakos nei kiek nesugadins. Taigi ir schematinis d-ro Rudžio personažas nėra tipiškas gydytojo atstovas.

Tikrovė ir Fikcija

Kokiais ypatingais bruožais autorius apibendrina d-rą Rudį, statydamas jį lietuvių gydytojo atstovu? Kad jis vedė dėl "pinigų krūvos"; kad jis buvo socialistų agitatorius ir laisvamanis, o paskui nuėjo į bažnyčią patvirtinti civilinį šliūbą; kad jis, nemylėdamas žmonos, išimylėjo merginą; kad jo žmona, vietoj išsiskirti, nusižudė? Bet ar tie visi bruožai yra būdingi *tik gydytojams*? Ar jų nėra pakankamai ir kituose sluogsnuose? Rudis, vėsdamas Oną dėl "pinigų krūvos," dar *nebuvo daktaras*, tai viena; o antra, pačių paprasčiausių darbininkų sluogsnuose yra proporcingai *daugiau* išsiskyrimų, negu gydytojų profesijoj. Ar retas atsitikimas, kad darbininkas palieka savo žmoną su krūva vaikų ir išvažiuoja kur nors į "Chicago" su mergina? Prieš kelis metus nusižudė vieno lietuvių redaktoriaus žmona. Bet ar dėl to jau ir būtų galima daryti išvadą, kad tokie įvykiai yra *tipiški* Am. lietuvių redaktorių gyvenimui?

Net jeigu, daleidžiant, ir būtų vienas ar kitas d-ro Rudžio prototipas (aš nesu girdėjęs, kad bent viena gydytojo žmona būtų nusizudžiusi), tai vis tik jis *nebūtų tipiškai* lietuvių gydytojo atstovas, tai būtų tiksliai *reta išimtis*, siauras individualus atvejis. O sutverti *tipišką* kurios nors grupės atstovą, reikia surinkti savybes būdingas *daugeliui* to luomo žmonių ir jas taip įgyvendinti viename asmeny, kad tik pažiūrėjus į tą personažą matytum jo atstovaujamąjį luomą. Mūsų geriausia klasikė Žemaitė sutvėrė tokius gyvus, tokius tikrus, tokius pilnakraujus Lietuvos kaimiečių tipus, kad taip ir norisi jų prisiliesti! O tai dėl to, kad ji tuos tipus ji sudėjo *šimtais kaimiečių būdingus bruožus*, kad ji juos ištraukė iš *paties gyvenimo*, iš tikrovės.

Vienas geriausių rusų rašytojų, Maksimas Gorkis, šiuo klausimu sako:

“Žodinės kūrybos menas, tipų ir charakterių kūrimo menas reikalauja vaizduotės, atspėjimo, ‘išmislo.’ Aprašęs kokį nors pažįstamą krautuvninką, darbininką, rašytojas ‘atliks’ mažiau ar daugiau vykusią to žmogaus fotografiją, tačiau jau truks *visuomeniškai auklėjamosios reikšmės*, ir ji beveik nieko neduos mūsų sąmonės plėtotei, jos pagilinimui, mūsų supažindinimui su žmonėmis ir gyvenimu. Bet jeigu rašytojas sugebės atrinkti, sakysim, iš 20-50, arba iš šimto krautuvninkų, valdininkų, darbininkų pačius būdingiausius kalinius bruožus, įpročius, skonių, polinkius, judėjimus, kalbos tekstą ir tt.—atrinkis visa tai ir sujungs viename krautuvninke, valdininke, darbininke,—tokiomis priemonėmis rašytojas *sukurs ‘tipą’*. Ir tai bus *menas*...”

“Faktas—tai dar ne tiesa, jis—tik žaliava, iš kurios reikia nulieti, ištraukti tikrąjį meno tiesą. Vištos nekepsi sykiu su plunksnomis, o pagarba faktui kaip tik veda prie to, kad pas mus sumaišo pripuolamą ir nereikšmingą su pagrindiniu ir tipišku. Reikia išmokti išpešti neesmines fakto plunksnas, reikia *mokėti išsiurbti iš fakto prasmę*...”

“Meniškoji literatūra nepriklauso paskiram faktui, ji—aukščiau jo. Joks faktas nėra atskiras nuo tikrovės, bet tvirtai sujungtas su ja. Literatūrinis faktas—ištrauka iš visos eilės lygiarūšių faktų, jis—tipizuotas ir tik tada jis yra grynai meninis reiškinys, kada teisingai nušviečia *visą eilę*

‘pasikartojančių’ tikrovės reiškinių *viename reiškinyje*.”*

Fiktyviu d-ro Rudžio tipu, sava plunksna sutvertom “ūkanom,” autorius, sąmoningai ar ne sąmoningai, užgavo visus Am. lietuvių gydytojus, padarė jiems moralinę skriaudą. Viena kregždė nepadaro pavasario, taip ir viena ar kita atsitiktinė charakteristika dar nesutveria tipo.

(Pabaiga bus num. 3-čiam)

*“Pastabos apie literatūrą ir rašymo darbą.” M. Gorkis, “Kultūra,” 1938 m. 9 nr.

Komunistų Santykiai su Tikinčiaisiais

(Tąsa nuo 28 pusl.)

tik galima laimėti prieš karo kurstytojus, už taiką ir tarptautinę tvarką? Žinoma, kad ne, nes atmetimas draugų akivaizdoje pasaulinės katastrofos reikštų tiksliai pasirinkimą savęs sunaikinimo kelio, kelio tautinės sauzudystės.

Ar kas nors gali užginčyti, kad Sovietų Sąjunga yra didelė spēka? Taip gali daryti tik tie, kurie vaduojasi gatavai Berlyno laikraščio “Volkischer Beobachter” iškeptomis mintimis, kaip kad daro vis didėjančią skaičių republikonų vadų, pradedant nuo Hooverio ir einant iki pat apačios. Tauta, kuri keleriopai padidino savo šalies įplaukas, tegali būti skaitoma galinga tauta. Tauta, kuri apima pusę rytinės Europos ir visą trečdalį šiaurinės Azijos, su puse išmieriutų viso pasaulio gamtiškų turtų, tegali būti skaitoma galinga tauta. Tauta, kuri paskutiniaisiais dešimčia metų penkeriopai pakėlė liaudies gyvenimo lygį, negali būti vadinama kitaip, kaip tiksliai galinga didele spēka. Tauta, kuri turtu ir įplaukomis stovi tiksliai antroje vietoje, lyginant su pačiomis Jungtinėmis Valstijomis, negali būti skaitoma kitaip, kaip tik galinga jėga.

Ši didelė jėga, Sovietų Sąjunga, visu savo gyvavimu įrodė, kad ji niekadous nesulaužė jokios sutarties, niekadous neapleido savo draugų, niekadous niekam negromojo ir jokių rubžių nesutremė. Pasaulyje didžiausios suirutės ir baisaus naikinimo, pasaulyje, kuriame Jungtinių Valstijų valdžia, su pritarimu milžiniškos žmonių daugumos, mato reikalą padauginti apsiginklavimą, idant užtikrintus mūsų paprastą tautinį gyvavimą tokiaame pasaulyje, tokia didelė spēka, kaip Sovietų Sąjunga, siūlo savo draugiškumą ir talką Amerikos žmonėms ir valdžiai!

CUKRAUS fabriko darbininkai jau ilgai streikavo. Kompanija pasisamdė policiją ir kapitalistų laikraštį paskelbė, kad jai reikalinga keli šimtai darbininkų. Streikieriai nutarė pirmadienio rytą pastatyti skaitlingą pikietą prie fabriko. Jurgis Liepa, jaunas tvirtas darbininkas, unijos skyriaus sekretorius, apsiėmė pikietą vadovauti.

Pirmadienio rytas buvo niūrus. Lietus lijo. Rudens vėjas negailestingai pūtė. Cukernės darbininkai būriais rinkosi ir stojo į eilę. Jau buvo arti dviejų šimtų streikierių. Jie nešiojo iškasas, kurios skelbė, kad fabrike streikas, kvietė sąžiningus žmones padėti jiems laimėti kovą.

Biskį prieš septintą valandą ryto pro gatvės kampą išsikišo raita policija. Jos buvo daug. Paskui ją sekė apie penkiasdešimt streiklaužių. Streikieriai kiekiau suspaudė savo eiles. Jurgis pirmas garsiai sušuko:

—Streikas! . . . Prašome neatimti nuo mūsų duonos!

—Streikas!

—Streikas!—kartojo ir kiti darbininkai.

—Traukitės iš kelio!—suriko raitas policistas, tur būti viršyla.

—Čia yra streikas ir pagal Jungtinių Valstijų įstatus mes turime teisę fabriką pikietuoti!—pareiškė Jurgis.

—Traukis! Aš tau parodysiu "teisę", grūmojo vienas policistas.

Policija arkliais jojo tiesiai ant pikietininkų. Jurgis iškėlė ranką ir į streiklaužius garsiai šaukė:

—Darbininkai, neikite streiklaužiauti . . .

—Son of a bitch!—sukriokė kreiviu veidu policistas ir buože smogė Jurgiui į galvą. Jurgis nuleido rankas, pažaliavo jam akyse, ir sudribo. Policistas dar tyčia užvarė ant jo savo arklį.

Jurgis Liepa ir dar keli streikieriai atsidūrė lignonėję. Jurgis gulėjo be sąmonės. Daktaras rado pralaužtą jam galvos kiaušą ir sulaužytą kairę krūtinės dalį.

Lignonėję prie Jurgio veik visą laiką apsiašarojus sėdėjo jo žmona Marė. Prie jos prisiglaudus stovėjo trijų metų dukrelė Rūta ir nuogastingai akutėmis vedžiojo. Mergaitė mažai suprato, bet jautė, kad kas nors baisaus atsitiko su jos tėveliu.

Už dviejų dienų sutino Jurgio krūtinę ir jis mirė. Į kapus jo kūną palydėjo skaitlingas uni-

jistų būrys ir nariai Literatūros Draugijos kuopos, kurios organizatorium buvo Jurgis.

Po nuleistomis beržo kasomis unijos organizatorius pasakė anglų kalboj trumpą kalbą, kurioj atžymėjo, kad Jurgis buvo kūnu ir siela atsidadęs darbo žmonių reikalams ir už juos žuvo.

Lietuvių kalboj pasakė ilgą kalbą socialistų kairios krypties savaitraščio redaktorius. Kalbėtojas neseniai buvo atvykęs į Jungtines Valstijas iš Skotijos. Pabaigoj savo kalbos jis sakė:

—Draugės, draugai ir visi darbininkai! Jurgis buvo mūsų, darbo žmonių šeimos narys. Jis visą savo laiką ir sveikatą aukavo kovai už geresnį darbo žmonių gyvenimą. Jis žuvo jaunoje dienose nuo klasinio priešo rankos. Viešpataujanti klasė, pagelba samdytos policijos, išplėšė jį iš mūsų eilių. Bet išnaudotojai neišplėšė iš mūsų pasirijimo kovoti už geresnį gyvenimą ir pasiliosavimą. Mes dar su didesne energija organizuosimės, viensime darbo žmones. Mes dirbsime tol, kol darbo žmonija užvaldys pasaulį. Išėkis, brangus drauge, kapuose, o mes tęsime tavo darbą toliau. Darbo žmonės niekada neužmirš tavo pasisventimo ir nuliūdime paliktos žmonos ir dukrelės.

Minia jau išsiskirstė nuo kapų. Bet Jurgio žmona, dukrelė ir kalbėtojas dar stovėjo prie kapo. Liepienė verkė, išreikšdama didelį gailystį. Mergaitė matė, kad jos tėvelį užkasė, ir per jos skruostelius ritosi gailios ašaros.

Keli metai vėliau šalyj siautė baisi liga, vadinama "Ispaniška influenza". Mirė tūkstančiai žmonių. Influenza nuskynė ir Rūtos motiną. Mergaitė liko našlaitė. Ją paėmė auklėti darbinikiškai nusiteikę tėvų pažįstami žmonės.

Rūta lankė mokyklą, augo, dalyvavo darbininkų parengimuose, o paaugus stėjo į darbininkų chorą. Prisimindavo jį savo tėvelius. Kas pavasaris ant jų kapo pasodindavo gėlių. Klevelis, kurį jos motušė pasodino ant tėvo kapo, jau išaugo į pusėtiną medelį.

Rūta sulaukus septyniolikos metų pradėjo dirbti vilnų verpykloj. Čia ji susipažino su kiais darbininkais ir jų tarpe su Pranu Jūra. Pranas buvo kelis metus vyresnis. Jis atvyko iš Lietuvos, kur paliko vargę savo tėvelius. Kadan gi Pranas buvo mažai mokytytas Lietuvoj, tai jis, čia po darbo valandų lankė mokyklą, lavinosi,

siekė "pralaužti langą į pasaulį," kaip jis sakydavo.

Rūta ir Pranas veikė darbininkiško nusistatymo chore. Priklausė prie apšvietos ir kultūros draugijos. Buvo veiklūs nariai unijoj. Jie mylėjo gamtą ir tankiai juos buvo galima matyti bevaikščiojant miesto parke.

Vieną vakarą po choro pamokų, kada Pranas buvo apie dvidešimts mylių atstumeje kitame miestelyje, kur buvo unijos pasiūstas vadovauti laivų budavotojų streiką, Rūta ėjo linkui savo namų. Po vienu gelžkelio tiltu jai pastojė kelią Bronius Voras.

—How do you do? — pradėjo Voras.

—Gerai,—mergina atsakė lietuviškai, žinodama, kad Voras irgi mokė lietuviškai.

—Tai kur tu eini pati viena?—jis vėl pastatė klausimą.

—Einu link savo namų.

—Aš jau kelinta diena jus doboju.

—Kodėl?

—Tai svarbu. Aš noriu jus praleisti iki namų ir pasikalbėti.

—Ačiu už pasiūlymą,—tarė Rūta,—bet aš pati žinau savo namus.

—Will you marry me?—suriko Voras nutvėręs ją už rankos.

—Ne! . . . Traukis iš kelio!—sušuko mergina ir pradėjo šaukti pagalbos. Tuo kartu į patilbę įėjo vyras ir moteris. Voras pradėjo piktai keiktis ir nuėjo savais keliais. Jis buvo boselio sūnus.

Laivų budavojimo darbininkų streikas dar vis tęsėsi. Pranas buvo labai užimtas. Vieną vakarą jis pasiiluosavo ir atvyko į choro pamokas. Vėlai vakare jis ir Rūta automobilį išvažiavo į miesto parką. Po vienu dideliu ąžuolu jie sustojė.

Rūta šį vakarą buvo smagi, graži, maloni, kaip niekada pirmiau. Jauni žmonės karštai bučiavosi ir glamonėjosi. Pranas įteikė jai nupirktą žiedą.

—Rūta, man regis, kad mes jau užtektinai viens antrą pažįstame, ar sutiktum su manimi vesti?

Rūta vieton atsakymo apsikabino Praną ir karštai pabučiavo.

—Sutinki!—tarė jis linksmai.

—Taip, jeigu jūs manote, kad aš tinkama draugė jūsų gyvenime.

—Brangioji!—ir Pranas pagriebęs Rūtą glėbyn iškėlė, apsuko, pabučiavo . . .

Jau buvo gerokai po dvyliktos valandos nakties, kad Pranas ir Rūta parvažiavo prie jos

gyvenimo. Tarpduryj dar kartą jauna pora karštai pasibučiavo ir atsisveikino.

Prano automobilis vidutine sparta ritosi balta cemento juosta linkui miestelio, kur jis stovėjo streiko priešakyj. Pranas buvo smagus ir niūniavo kokią tai dainelę. Jo mintij buvo būsimas jo ir Rutos gyvenimas.

Staigiai automobilio švyturiai nušvietė skersai kelią lentą su užrašu: ROAD CLOSED! (Kelias uždarytas).

Dešinėj kelio pusėj matėsi apsisvertęs automobilinis sunkvežimis. "Kas čia atsitiko?"—metėsi Pranui mintis. Juk prieš kelias valandas jis važiavo šiuo keliu į miestą ir viskas buvo tvarkoj.

Pranas apsižvalgė. Netoli kelio matėsi gulįs žmogus. Jis padarė išvadą, kad atsitiko nelaimė. Nieko nelaukdamas, išlipo iš automobiliaus ir pasišviesdamas elektros lempute, priėjo prie žmogaus. Žmogus gulėjo atmetęs dešinę ranką. Iš paviršiaus jis atrodė tvarkoj, bet prie burnos buvo kruvina žolė ir kruvini marškiniai. Pranas palietė jį ir, matydamas, kad jis negyvas, darė planus važiuoti pirmyn. Netoli ten buvo du kryžkeliai ir bile kuriuo keliu bus galima pasiekti miestelį ir pranešti valdžiai apie atsitikusią nelaimę.

—Vu-vu-vu!—tuo kartu skaudžiai sukaukė policijos radio automobilio ragelis.

—Vu-vu-vu!—dar garsiau atsiliepė kitas.

Ir staiga du policijos automobiliai ant kelio sustojė. Iš kiekvieno išsoko po du policistą, ginkluotu automatiniais šautuvais.

—Rankas aukštyn!—tarė vienas iš jų.

Pranas paklusniai iškėlė rankas.

—Uždėk jam retėžius!—tarė tas patsai policistas.

—Už ką?!—nustebo vaikas.

—Dar klausia "už ką". Kvailio rolės nevaldink! Mes gerai pažįstame tokius paukščius,—piktai pastebėjo tas pats policistas, matyti, viršyla.

—Bet, gerbiamieji, aš negaliu suprasti, kame dalykas,—kalbėjo nusigandęs, jau surakintomis rankomis, Pranas.

—Tu užmušei vežėją ir sunkvežimį apiplėšei!—tarė policistas.

Tik dabar Pranui paaikškėjo, kad čia nėra paprasta nelaimė. Jis pradėjo plačiau aiškintis:

—Kaip gyvą matote, aš nieko nežinau. Važiuodamas pamačiau, kad kelias užtvertas, apsidairiau, pamatęs nuvirtusį automobilį, ėjau prie jo, kad pagelbėti, jeigu bus sužeistų žmonių. Radau žmogų ir apžiūrėjau . . .

—"Apžiūrėjai", taip. Tavo rankos kruvinos.

Kišenius krates, ar ne taip? Kam norėjai atkelti užtvartą? Kam? Juk jeigu kelias uždarytas ir tu nežinosi, kad jis tvarkoj, tai nebandysi atitverti ir juo važiuoti. Matyti, kad patsai gerai žinojai, kad kelias tvarkoj ir norėjai pabėgti paskui savo draugus.

—Bet aš norėjau tik miestelį pasiekti, kad pranešit policijai,—teisinosi vaikinai.

—Užtenka! Prieš teisėją galėsi pasiaiškinti.

Teisme Pranas buvo apkaltintas šilko kompanijos vežėjo užmušime ir pavogime \$30,000 vertės šilko audekų. Kompanijos advokatas taip dalyką išvystė, kad plėšiką atliko grupė plėšikų. Jie išprovė šilką iš sunkvežimio ir nuvažiavo. Pranas buvo jų vadas ir atsisako savo draugus išduoti. Kelio užtvartas "ROAD CLOSED" buvo išaiškintas, kad jį plėšikai tiksliai pastatė sulai kymui sunkvežimio. Vienas vežėjas ant vietos buvo nušautas, o kitas pabėgo ir pakvietė policiją.

Nieko negelbėjo Rūtos liūdimas, kad ji ir Pranas tą vakarą kartu praleido, nei apsigynimo advokato nuosirdūs įrodinėjimai jo nekaltumo. Prisaikintų teisėjų džiūrė atrado Praną kaltu pirmo laipsnio žmogžudystėj, tikslu plėšimo. Ir teisėjas išnešė mirties nuosprendį. Pranas turėjo būti sudegintas elektros kėdėj.

Kalėjime Pranas sumenko, sudžiūvo į dvi savaites laiko. Rūta kas savaitę du kartus aplankydavo Praną. Ją dar daugiau baugino tas faktas, kad jos draugas turės žūti apjuodintas visuomenės akyse. Ji gerai žinojo jo nekaltumą. Rūta net asmeniškai darė pastangų matyti teisėją ir jam dalyką perstatyti. Bet viskas buvo veltui.

Už keturių dienų Pranas turi mirti. Jo niekas neišgelbės, nei jos ašaros, nei sielvartos. Jis turi mirti ir tiek!

Ketvirtadienį Pranas turi mirti. Trečiadienį Rūta paskutinį kartą gavo progą jį matyti. Jie kalbėjosi per vielų tvorą. Dar buvo maža viltis, unija dėjo pastangas atidėti Prano nužudymą ir reikalauti bylą pernešti į aukštesnį teismą.

Rūta nuėjo į unijos susirinkimą, nors gan vėlai. Susirinkime tik jos artimos draugės link jos užjaučiančiai atsinešė.

Tą naktį Rūta negalėjo visai užmigti. Ji kelis kartus gulė, kėlėsi, vaikščiojo po kambarį, bandė skaityti, bet viskas nevyko. Jau buvo trečia valanda ryto, bet vargšė vis nerado vietos ir ramumo. Jai darėsi pasaulis nemišas, svetimas ir baisus. Jos artimiausias, brangiausias ir nekalts draugas turi žūti!

Taip nerasdama vietos, išgirdo gatvėj kokiį tai sąjudį. Pro langą pamatė, kad policijos ve-

žimas apsistojęs ties Broniaus Voro tėvo namais. Pradėjo rinktis žmonių būrelis. Policija išsivedė senį Vorą. Rūta išėjo į gatvę ir sužinojo, kad jaunas B. Voras tapo nušautas susikirtime su policija. Daugiau nieko tą naktį negalėjo sužinoti.

Rytą iš spaudos Rūta sužinojo, kad praeitą naktį ant vieno kelio įvyko susikirtimas tarpe vežėjų ir užpuolikų. Susikirtime nušautas Bronius Voras ir dar vienas jaunas italų tautybės vyras. Kiti du plėšikai buvo priversti pasiduoti.

Plėšikai panaudojo tą pačią taktiką, kaip ir šilko sunkvežimio apiplėšime. Skersai kelią pastatė užtvartą "ROAD CLOSED". Šiuo kartu jie užpuolė kailių sunkvežimį. Ten būta trijų ginkluotų vežėjų, kurie stėjo kovon ir užpuolikus nugalėjo.

Suimtieji plėšikai prisipažino, kad jie apiplėšė ir šilko kompanijos sunkvežimį. Tuojau padaryta krata ir Voro garadžiuje, kur dar buvo atrasta šilko ritinių.

Rūta tą pat rytą nusiskubino pas Prano apgynėją advokatą ir perstatė įvykį praeitos nakties. Sekančią dieną viskas pilniausiai išiaiškino, nes suimti plėšikai prisipažino, kad jų šalka nužudė šilko vežėją.

Prano nekaltumas buvo aiškiai įrodytas. Jį paleido iš kalėjimo. Prie kalėjimo vartų stovėjo jo draugai unijistai ir Rūta Liepaitė. Jie sveikino draugą, kuris grįžta į jų eiles. Rūta puolė Pranui ant kaklo, apsikabino ir karštai jį bučiavo.

Pranas džiaugėsi, bet kartu jautėsi, kaip ir netikrą realybę. Jam vis dar atrodė, kad tik sapnas. Jam vis dar atrodė, kad baisioji mirtis žiūri jam į akis. Tik už kalėjimo vartų, kur buvo susirinkusi didelė darbo minia, jis pasijuto tikrai laisvas. Jis aukštai iškėlė Rūtą ir karštai ją bučiavo.

—Drauge,—tarė unijos pirmininkas, jau pagyvenęs žmogus,—mes jūsų neužmiršome. Praeitas unijos skyriaus susirinkimas suaukavo užtektinai pinigų padavimui apeliacijos ir aukštesnį teismą jūsų reikale. Vakare gavome ir leidimą. Bet dabar viskas baigiasi dar geriau. Varde laivų budavotojų unijos skyriaus sveikinu jus ir pinigų įteikiu pradžiai jūsų gyvenimo.—Tą pareiškęs jis kietai paspaudė Pranui ir Rūtai ranką.

—Ačiū, draugai, kad manęs neužmiršote!—garsiai sušuko Pranas. Jis karštai apsikabino ir pabučiavo unijos pirmininką ir Rūtą, jausdamas, kad praslinko mirties šešėlis, kad gyvenimas sugrįžo pas jį.